

יִשְׂרָאֵל עֲשׂוּ כַאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מִשֶּׁה: פ פ פ קכ"ד. עוזיא"ל סימן:

אבן עזרא : חסלת פרשת אמור (נה) : חסלת פרשת אמור (נט) : חסלת פרשת אמור
יהל אור

(נה) המקו"ח יגרום, עשו באותו היום כמשפט הזה כמוזל"ס פי' שמהרו ועשו המשפט הזה באותו היום שדבר משה, כי יתכן שזה המקלל הכל בחבירו, כמו שכתב הח' ז"ל שיתכן שאלו השני נליס הכו זה את זה, והנא"י גורם תחת בחובל גורם במקלל,

מנחת יהודה
 אביו ואמו : (נה) וכספרא, ובילקום תרג"ח ובפס"ז לסמיכה ולדחיה ולחליה ולבל תלין אה"נבלתו על העץ, פי' שעשו כל פרמי מצות רגימה כאשר צוה ה' את משה :

כה א וידבר יהוה אל משה בתר
סיני לאמר: ב דבר אל בני
ישראל ואמרת אליהם כי תבאו

אבן עזרא : אין מוקדם וסאחר בתורה, וזו הפרשה קודם ויקרא, וכל הפרשיות שהם אחריו (ה) כי הדבור בהר סיני (ג) ועתה ברת הברית הכתובה בפרשת ואלה המשפטים (ג) והזכירה במקום הזה לחבר תנאי הארץ, וכאשר אמר על העריות, כי בעבורם תקיא הארץ אותם, כן אמר בפרשת אם בחקותי על שבתות הארץ [א] והזכיר בתחלה פי' השבתות (7) [ב] :

(ח) בהר סיני. מה ענין שמיטה אלל הר סיני והלא כל המלות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני (א) כך שנויה בתו"כ (א) ונ"ל שכך פירושה לפי שלא מלינו שמיטת קרקעות שנסנית בערבות מואב במשנה תורה (3) למדנו שכללותיה ופרטותיה כל דבור שנדבר למשה שמיני היו כולם

יהל אור
 קרני אור

[א] וכן אול"ל (שבת לג א) בעון ג"ע וע"ז והשמטת שמיטין ויובלות גלות כל לעולם ומגלין אותן וצאין אחרים ויושבין במקומן : [ב] וכן פי' סרדי"ל ע"ד ס' ז"ל, שאין מוקדם ומאוחר בתורה, וכי זאת הברית שנכתב כאן בסדר בחקותי היא הברית שנוכר בסדר משפטים שכתב משה בין ה' ובין העם, ושאלו נאמרה שמה כל המרשה הזאת מהשמיטה, האמנם סוכר כאן מפני הארץ, כי כאשר זכר שפני העריות תקיא אותם הארץ בארץ בצטול שבתותיה, ולכך הוצרך להזכיר תחלה על השמיטות, ועיין ברמב"ן שלא הודק לכס' ז"ל בהיות הפרשיות בלי

מנחת יהודה
 (ח) ובדעת ר' עקיבא (ובחים קפ"ו ב') דכללות ופרטות נאמרו בסיני : (3) כי במשנה תורה נאמר רק הכלל

(א) פפרט ונחיס קט"ו ב' מניגה ו', ב' סוטה ל"ו ב"י ס' והוקיר :

אֶרֶץ הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם
 וְשַׁבְּתָהּ הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה:
 שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים
 תִּזְמַר כַּרְמֶךָ וְאַסַּפְתָּ אֶת־
 תְּבוּאָתָהּ: וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
 שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאֶרֶץ שַׁבַּת
 לַיהוָה שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא
 תִזְמַר: ה' אֵת סְפִיחַ קִצִּירְךָ לֹא

יְהִיב לְכוּן וְתִשְׁמַט אֶרְעָא
 שְׁמִיטָתָא קָדָם יי: גִּישִׁית
 שְׁנִין תִּזְרַע חֶקְלְךָ וְשִׁית
 שְׁנִין תִּכְסֶּחַ כַּרְמֶךָ
 וְתִכְנוּשׁ יֵת עַלְלָתָהּ:
 וּבִשְׁתָּא שְׁבִיעִיתָא נִיח
 שְׁמִיטָתָא יְהִי לְאֶרְעָא
 שְׁמִיטָתָא קָדָם יי חֶקְלְךָ
 לֹא תִזְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא
 תִכְסֶּחַ: ה' יֵת פִּתְא
 דְחֶצְדֶּךָ לֹא תִחְצֵד וְיֵת
 עֲנָבִי שְׁבָקְךָ לֹא תִקְטוּף
 שְׁנַת שְׁמִיטָתָא יְהִי

רש"י

אבן עזרא

ב ושבתה הארץ שבת לה. מצוה על
 ישראלי שלא יעזוב נר לזרוע שנת השבת (ה)
 כאשר לא נעזבנו לעשות מלאכה בשבת כי
 הוא ברשותנו (ו): ושעם שבת לה. כיום
 השבת (ז) ופוד ימי עולם רפוז במקום
 הזה (ח) [ג]: ג את תבואתה. שב אל
 הארץ הנזכרת בפסוק הראשון (ט) [ד]:
 ד שבת שבתון. פירשתיו (י): ה ספיח.
 ידוע שהוא מגזרת ספחני נא (ש"א ב לו) (יא)
 גם נזירך ידוע שהוא מגזרת נזיר (יב) [ה]:
 שנת שבתון. הטעם כי שנת שבתון היא
 לארץ (יג) והטעם שהארץ אינה ברשותך

כללותיהן ודקדוקיהן ג) וחזרו ונסנו בערכות
 מואב (ד) ב): (ב) שבת לה. לשם ה'
 כסם שנאמר בשבת בראשית (ה) ג):
 (ד) יהיה לארץ. לשדות ולכרמים ז):
 לא תזמר. שקוללין זמורותיה ז) ותרגומו
 לא תכסח ח) ודומה לו ח*) קולים ככומים ד)
 שרופה באש כסומה ה): (ה) את ספיח
 קצירך. אפילו לא זרעתה והיא למחה מן
 הזרע שנפל בה צעת הקליר הוא קרוי
 ספיח ט): לא תקצור. להיות מחזיק בו
 כשאר קליר אלא הפקר יהיה לכל י):
 נזירך. שהגזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצור. אותם אינך

יהל אור

קרני אור

סדר: [ג] וע"ז כתב הרמב"ן ז"ל „והנה נכחן עוררו
 אותנו בסוד גדול מסודות התורה כבר רמז לו ר' אברהם
 שכתב, ועם שנת לה' ביום השבת וסוד ימות עולם
 רמז במקום הזה, וכוף לזנך לשמוע מה שאני רשאי
 להשמיעך ממנו, בלשון אשר אשמיעך ואם תוכס תתבונן"
 וכו': [ד] וע"ז כתב רמב"ם, וזה אמת, ומלת תבואה שם
 כולל לכל מה שתבוא הארץ הדגן התינוש והיבחר והמסלצים
 וכיוצא: [ה] הגפן לריבוע עבודה יותר מכל עני השדה.

ודיניהם: (ה) יזכיר ממה שאמר הכתוב ושבתה הארץ
 סתם ולא אמר ותשבתו: (ו) וכן כתב הח' ז"ל
 (שמות כ ח) ועל זה התנאי ידור הגר בשעריך שלא
 יעשה מלאכה בשבת וביוה"כ: (ז) שנאמר בו שבתון
 שבת קדש לה': (ח) ורש"י ז"ל פי' שבת לה' לשם
 ה' כסם שנאמר בשבת בראשית, ופיין ברא"ס שפי'
 דעתו, וסיים ג"כ „סוד ימי עולם רמזו במקום הזה,
 כי כל השביעיות זכר ליום הו' הם: (ט) כי תבואו
 אל הארץ וגו' ושבתה הארץ, ואינו מוסב על שדך או כרמך כי הם ל"ו: (י) למעלה טו לא: (יא) שם
 ספיח הוא על דבקות הספל עם העיקר, והוא תבואה העולה בשנה השניה מן הקליר של שנה
 העברה שהוא דבק עם קליר העבר וטפל לו: (יב) והוא מענין הפרשה והבדלה: (יג) ויהסר

מקורי רש"י

מנחת יהודה

(דבר' פ"ו א') מקץ שבע שנים תעשה שמטה: ג) וזה
 מרג"ם פס"ז: ד) יכע"י ל"ג י"ב: ה) חס', פ', י"ז:
 ע"ז, ועיין בכלי יקר שכתב טעם נכון ע"ז: ה) ושם
 כתיב, יום השביעי שבת לה' (שמות כ' י') ולהודיע כי לה' הארץ, והוא ברא אותה בששה ימים וינח ביום השביעי,
 ועיין ברמב"ן מה שהעיר ע"ז וכתב, כי רבותינו לא כך נתכוונו בפדרשם עיי"ש: ו) פי' לענין עבודת הארץ: ז) והנה
 קציצת הזמורות בגפן לצמיחתו כוריער לשדת: ח) כן ת"א: ח') אף בלשון מקרא: ט) וכן כתב הרמב"ם בפ"י (כלאים
 פ"ב פ"ה) יש טן הצמח מה שזרעוהו ויקצרוהו, ואח"כ צומח פעם שניה, כגון העשב וכו', ועליו נאמר, את ספיח
 קצירך: י) שתעזוב אותם לקצירת כל אדם:

וברמב"ם

תִּקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֵי נְזִירֶךָ לְאֶתְבָּצֵר
שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לְאַרְצְךָ וְהִיְתָה
שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹא־כֹלֶה לָּךְ
וְלַעֲבָדֶךָ וְלֵאמֹתָךְ וְלִשְׂכִירֶךָ
וְלַחֲמֵתָא דִּי בְּאַרְעָךָ תִּהְיֶה
כֹּל עֲלֵתָהּ לְמִיכָר :
וְתִמְנִי לָךְ שִׁבְעַת שְׁמִיטֹן
דְּשָׁנִין שִׁבְעַת שָׁנִין שִׁבְעַת
זְמַנִּין וְהָיוּ לָךְ יוֹמֵי שִׁבְעַת
שְׁמִיטֹן דְּשָׁנִין אַרְבַּעִין

וְסִפַּרְתָּ לָּךְ שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת שְׁנֵים־שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת
פְּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יוֹמֵי שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע

רבן עזרא רש"י

בשנה הזאת : ו והיתה שבת הארץ . הטעם
כל מה שהוציאה מעצמה (יד) : וטעם לכם .
לכל העולם : וטעם לך . שיש רשות לבעל
הארצה לאכול הספיחים (טו) : ו ולבהמתך .
שהיא ברשותך (טו) : ולחיה . שאיננה
הארץ לכם לאכלה . מן השבות אתה אוכל (ג) ואי
אתה אוכל מן השמור (יד) (ז) :
לך ולעבדך ולאמתך . לפי שנאמר (ח) ואכלו
אזיכתי עמך (ט) יכול יהיו אסורים
באכילה לעסירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך
הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים
כאן (טו) (י) : ולשכירך ולתושבך . אף הגרים
(טו) (יא) (יז) ולבהמתך ולחיה .
אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש שמזכותיה
עליך מה ת"ל ולבהמתך מקיש בהמה לחיה
כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל
לבהמתך מן הבית . כלה לחיה מן השדה
כלה לבהמתך מן הבית (יב) : (ח) שבתות
שנים (יח) יכול יעשה ז' שנים
רלופות שמטה ויעשה יוצל אחריהם
ת"ל ז' שנים ז' פעמים הוא אומר
כל שמטה ושמטה בזמנה (ג) :
והיו לך ימי שבע וגו' . מגיד לך
שש"פ שלא עשית שמטות עשה
יהל אור

בשנה הזאת : ו והיתה שבת הארץ . הטעם
כל מה שהוציאה מעצמה (יד) : וטעם לכם .
לכל העולם : וטעם לך . שיש רשות לבעל
הארצה לאכול הספיחים (טו) : ו ולבהמתך .
שהיא ברשותך (טו) : ולחיה . שאיננה
הארץ לכם לאכלה . מן השבות אתה אוכל (ג) ואי
אתה אוכל מן השמור (יד) (ז) :
לך ולעבדך ולאמתך . לפי שנאמר (ח) ואכלו
אזיכתי עמך (ט) יכול יהיו אסורים
באכילה לעסירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך
הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים
כאן (טו) (י) : ולשכירך ולתושבך . אף הגרים
(טו) (יא) (יז) ולבהמתך ולחיה .
אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש שמזכותיה
עליך מה ת"ל ולבהמתך מקיש בהמה לחיה
כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל
לבהמתך מן הבית . כלה לחיה מן השדה
כלה לבהמתך מן הבית (יב) : (ח) שבתות
שנים (יח) יכול יעשה ז' שנים
רלופות שמטה ויעשה יוצל אחריהם
ת"ל ז' שנים ז' פעמים הוא אומר
כל שמטה ושמטה בזמנה (ג) :
והיו לך ימי שבע וגו' . מגיד לך
שש"פ שלא עשית שמטות עשה
יהל אור

מלת "כי" : (יד) בלי זריעה : (טו) כאלו לך
שהוא ל"י אחר אמרו לכם שהוא ל"ר , ויפרש שהוא
מנחת יהודה

מלת "כי" : (יד) בלי זריעה : (טו) כאלו לך
שהוא ל"י אחר אמרו לכם שהוא ל"ר , ויפרש שהוא
מנחת יהודה

ו) וברמב"ן הגי' מן ההפך , וב"ה בספרא , ועיין
ברמב"ן מה שביאר בזה , ובמיני תרגומא בה שהרוויב
לבאר דעת הרמב"ן : (יב) מכאן אמרו , האנים של שביעית
אין קוצים אותם בסק , אבל קוצה אותם בחורבה (פ'
בהרב והוא הסכין) אין דורכים ענבים בגת , אבל דורכים
בעריבה (פ' שלשין בה את העיסה) (ספרא) : (ג) פ'
מטה ששבתה הארץ ולא נעשה בה מלאכה : (ד) פ'
שנעבד שדהו ולא שבת : (טו) ובספרא , הרי בעלים עשירים
אמורים , עבדים ושפחות אמורים , ובילקוט , הרי בעל
עבדים ושפחות אמורים כאן" פ' העשירים שיש להם
עבדים ושפחות , וגם הם אוכלין פירותיהם ספיחים
וכ"ה בס' , והזהיר : (טו) ובספרא אף הגוים , וכתב
שד"ל שכן הוא בכ"י שבידו , וכ"ה ב"ל , ובפס"ו , אף
שכירים זתושבים מן הכנענים : (יז) שלא תכניס תבואה
מן הספיחים , ותהא בהמתך אוכלת ותולכת לעולם
(פס"ז) והכלווי חזה לא ביאר רש"י ז"ל מה ענינו , ונחלקו
גדולי עולם בענין חביעור , עיין רמב"ן : (יח) וכן ת"א
שבע

ו) וברמב"ן הגי' מן ההפך , וב"ה בספרא , ועיין
ברמב"ן מה שביאר בזה , ובמיני תרגומא בה שהרוויב
לבאר דעת הרמב"ן : (יב) מכאן אמרו , האנים של שביעית
אין קוצים אותם בסק , אבל קוצה אותם בחורבה (פ'
בהרב והוא הסכין) אין דורכים ענבים בגת , אבל דורכים
בעריבה (פ' שלשין בה את העיסה) (ספרא) : (ג) פ'
מטה ששבתה הארץ ולא נעשה בה מלאכה : (ד) פ'
שנעבד שדהו ולא שבת : (טו) ובספרא , הרי בעלים עשירים
אמורים , עבדים ושפחות אמורים , ובילקוט , הרי בעל
עבדים ושפחות אמורים כאן" פ' העשירים שיש להם
עבדים ושפחות , וגם הם אוכלין פירותיהם ספיחים
וכ"ה בס' , והזהיר : (טו) ובספרא אף הגוים , וכתב
שד"ל שכן הוא בכ"י שבידו , וכ"ה ב"ל , ובפס"ו , אף
שכירים זתושבים מן הכנענים : (יז) שלא תכניס תבואה
מן הספיחים , ותהא בהמתך אוכלת ותולכת לעולם
(פס"ז) והכלווי חזה לא ביאר רש"י ז"ל מה ענינו , ונחלקו
גדולי עולם בענין חביעור , עיין רמב"ן : (יח) וכן ת"א
שבע

וְאֶרְבַּעִים שָׁנָה: ט וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפַר
 תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר

אַתְשֵׁעַ שְׁנִין: ט וְתֵעֶבֶר
 שׁוֹפַר יִבְבֵּא בִּירְחָא
 שְׁבִיעָהּ בַּעֲשָׂרָא לִירְחָא

רש"י

אבן עזרא

יובל לסוף מ"ט שנה (יע) ופשוטו של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט (כ) : (ט) והעברת. לשון ויעבירו זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון (יע) [ז] ועוד ראינו תקיעת שופר בשנת היובל בתשרי בתחלת השנה, ועוד בפרשת הקהל את העם לקרוא בתורה בחג הסוכות, וכתוב למען ישמעו ולמען ילמדו (דבר' לא יב) ולא יתכן להיות אחר חצי השנה ועוד וחג האסיף בצאת השנה (שמות כג טז) וכן תקופת השנה (שם לד כב) (כ) והעד הנאמן שנת השבת (כא) שכתוב לא תזרעו (פ' יא) ובמרהשון יחלו בא"י לזרוע, ואם היתה תחלת השנה מניסן הנה לא יקצרו אשר זרעו בשנה הששית ולא יזרעו, כי הנה שנת השמיטה היא, ואחר שלא יקצרו זרע שנה ששית לא יזרעו פעמים, זהכתוב אמר לא תזרעו בשנה השביעית לבדה (כג) [ח] ויהודה הפרמי אמר כי ישראל היו מונים בחשבון השמש, ואילו היה זה נכון, הנה לא פירש משה מהלך שנה תמימה, כי חכמי המזלות לא יכלו עד הנה להוציאה לאור (כג) כי חכמי הור' מוסיפים על רביע היום היום שעה (כד), ותלמי וחביריו אומרים, כי יחסר חלק משלש מאות ביום, והוא קרוב ממהלך העבור (כה) והבאים אחריו אמרו חלק סמאה ושש, ואחרים מאה ועשר, ואחרים מאה ושלשים, גם מאה ושמונים (כו) כי יש מי שהוא שנתו להשלמת המזלות מנקודה נראית (כו), ויש מנקודת הגלגל הנטווי ליסוין

יהל אור

קרני אור

ובשנת השמיטה תגדל פרע פלורתיס, ולתת תזיר ומסיר ירך ממנו, והענבים שגדלו בה בהסרך ממנה; לא תבזר (הואיל משה) : [ו] וכן יאמר גם' העבור, ויש מחלוקת בין ר"ל ובין ר"י אם נברא העולם בניסן או בתשרי, ושמואל אמר שנברא בניסן, ועל דרך שהעולם נברא בתשרי, ע"כ נקרא בשם כוכ שפי' תחלה, כמו ושריו למבנא (עורא ה' ב) כי לא יקראו בלה"ק שמות המדעים רק בשם ראשון ושני עד שנים עשר, כי ניסן עד אור לשון כשדים, ע"כ לא נמצאים כתובים כ"ל בספרי הגביאים שגלו אל בבל : [ז] דעתו ז"ל כי בתשרי נברא העולם, והביא ראיות כי מדע תשרי הוא ר"ה, וכן כתב (אגרת השבת שער השלישי) מנשתי ומנחתי כי מדע ניסן היא ראשון לתיקון המועדות, כי בו יצאו מצריתנו ממצרים, בק ראשית השנה באמת לשמיטים וליובלות מן תשרי, שפי' בלשון כשדים תחלה, מתרגום ושריו למבנא (עורא ה' ב) : [ח] וכן כתב גם' העבור, ולולא כי לא ארצה להאריך ביימי מביא ראיות מן התורה שחללת השנה מתשרי, סלא מראה הכתוב אומר לא תזרע ולא"כ לא תקצרו, ושנת השמיטה תוכיח, גם היובל בעשר לתשרי, וקריאת התורה בתחלת השנה לא בתוכיח, ע"כ כתיב תקופת השנה, רק ניסן הוא תחלת יציאתנו אומרים כי התום על הרביעית יום אחד בק"א שנה, ובאגרת השבת שם יאמר, אמרו חכמי קדם כי שנת החמה בתום חלק מק"כ על רביעית היום הנוכפת על הימים השלמים, והכמי פרס אמרו כי התום חלק מק"ע ביום, וחכמי יון אמרו כי החסרון מרביעית היום חלק משלש מאות ביום, והאחרונים אמרו והם רבים כי החסרון חלק מק"ו ביום, וי"א חלק מק"י (נ"א מק"כ) ביום ואלה המוסיפים גם הגורעים קרובים אל האמת : (כו) פי' זאת היא שנת המוסיפים על רביעית היום, כי הוא מרגע היות השמש במהצרת עם כוכב אחד מכוכבי המזלות עד שזכו אליו שנית, וזעבור כי הכוכב מתנועע, ויש ביניהם מחלוקת בתנועתו, ע"כ מוסיפים וגורעין בה זה מזה

מקורי רש"י

מנחת יהודה

(יד) ספרא :

שבע שמיסין דשנין : (יע) כ"ה דעת ר' יהודה (ספרא) אבל חכמים פליגי עליה ואיכרים, שביעית יצאה מניסן שביעית : (כ) לפי ששבע שבתות השנים, הם שנות

קַח־שׁ בַּיּוֹם הַכֹּפְרִים תַּעֲבִירוּ
 שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם : וְקִדַּשְׁתֶּם
 אֶת־שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם
 דְּרוֹר בְּאַרְץ־קְלַיִשְׁבִּיהָ יוֹבֵל הוּא
 תְּהִיָּה לְכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־
 אֶחְזָתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ :

בַּיּוֹם אֲדַכְּפֹרֶיָא תַעֲבִירוּ
 שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֵכּוֹן :
 וְתִקְדְּשׁוּן יַת שָׁנַת
 חֲמִשִּׁין שָׁנִין וְתִקְרוּן
 חֲרוֹתָא בְּאַרְעָא לְכָל
 יִתְבָּהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהִי
 לְכּוֹן וְתִתְּוֹבוּן גְּבֵר
 לְאֶחְזָתֵיהּ וְגְבֵר
 לְזֶרְעֵיתֵיהּ תִּתְּוֹבוּן :

אבן עזרא

רש"י

ולשמאל (כה) ואנחנו צריכים לקבלה (כט) ועוד כי פי' חדש יבחישי הפרסי (ל) והצדוקים אומרים שהדת על שנת הלבנה (לא) דע כי אין ללבנה שנה כלל, רק בקשו המחשבים מספר חדשים קרובים לשנת החמה ומצאום י"ב כאשר אין לחמה חדש, והמחשבים בקשו מספר לחדש שיהיה נחלק קרוב לחדש סימות חדשי הלבנה, על כן חדשינו הם ללבנה, ושנותינו ישובו בסוף לשנת החמה, ע"כ העתיקו חז"ל, כי לעולם היה ב"ד עושה שבעה עבורים בכל מחזור הלכה למשה מסיני, אעפ"י שהיו קובעים בכל חדש עפ"י ראיות הלבנה, וסוד המחזור ידוע סחכמת הסולות (לג): ושעם תעבירו. שיתקעו שופר בכל הסולות (לג): וקדשתם את שנת החמשים. בעבורת הארץ ובל לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר (כה): ושבתם איש אל אחזתו. שהסדות חוזרות לבעליהן (כ): ואיש אל משפחתו תשובו. לרבות את

קול במחנה שו) לשון הכרזה כה): ביום הכפורים. ממשמע שנאמר ביום הכפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש א"כ למה נאמר בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת עשור לחדש דומה שבת בכל. ארלכס ואין תקיעת ר"ה דומה שבת בכל ארלכס אלא צ"ד בלבד כנ) שז): (י) וקדשתם. בכניסתה יז) מקדשין אותה צ"ד ואומרים מקודשת השנה כנ) יח): וקראתם דרוֹר. לעבדים צין נרלע צין שלא כלו לו שש שנים משגמכר אמר רבי יהודה מהו לשון דרוֹר כמדיר צי דיירא וכו' כד) יש) סדר צכ"מ שהוא רולה ואינו ברשות אחרים: יובל הוא שנה זאת מוזדלת משאר שנים בנקיבה שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר כה): ושבתם איש אל אחזתו. שהסדות חוזרות לבעליהן כ): ואיש אל משפחתו תשובו. לרבות את

יהל אור

כה) פי' ממקום המהכרת עגולות המזלות עם עגולות השנה, שהוא בהחלת עלה ומחזנים, ושנתוסף פחות מרביעית, והגלגל הנטוי הוא נלגל המזלות, ועיין אגרת השבת וכס' העבור שהאריך בזה: (כט) והנה סוף כל הדעות שאנחנו לא נזוז מהקבלה: (ל) וכן יאמר ס' העבור, והנה גם יהודה הפרסי לא אמר אמת כי מלת חדש תכחישנו: (לא) הוא דעה ענן שהלך בזה אחר דעת הלדוקים הקדמונים, וכפי עדות

רס"ג אמר ענן אל המלך שרצה לתלותו (עיין נספחים ללק"ד נד 103) כי דת אחי על חשבון ועבור תקופות, ודתי על ראית הירח ועבור האביב, והמלך ההוא היה חשבונו על ראית הירח והאביב, וגמחק לו ונתרצה לו: (לכ) עיין שמות י"ב צ"ב וצבאורי שם ואין להכפיל הדברים: (לג) כ"ה הגי' בחומשי רש"י ובמג"ע ובדפוסיו וזילנא, והגי' צד"ק ובמק"ג קהלת משה, וצבאר יחזק, בכל המסלות:

מנחת יהודה

מקורי רש"י

שנות חשבתון עצמו, ולא יתכן לומר עליהן שהן מ"מ שנה, הוסיף מלת יסי, כי יום נאמר על מועד, וענינו מועדי שבע שבתות השנים, כלומר מספר המועדים שבכל אחת שנת שבתון יעלו למ"מ (רנ"ו): כה) כי התקיעה נמשכת בקולה כקול הכרזה (פס"ו): כז) עיין ברמב"ן וברא"ם, מה שהעירו ע"ז: כג) ולא בעשור לחדש שבו העברת שופר של יובל: כד) עיין ערוך ערך דר, ששם הנוסח כי כרואר דריא ומכיל סחורתא בכל מדינה פי' כשירוק הסבל כשנושא הסחורה ומוליך הסחורה בכל מדינה לסחור ודומה למרואר (ג"ל להגית לבי דואר) שהוא ענין ריצה ונילקום הגי', מדיר כי דירא כאידריא, פי' כמו בגרנות: כה) והרד"א העיר ע"ז וכתב, ולא יצדקו דברי רש"י שנקרא יובל ע"ש השופר, אבל קראו הבתוב יובל ולא שופר, לפי שבמ"ת נאמר

שמות ל"ו: שז) ספרא ר"ס ל' ח': יז) ספרא, ר"ס ס', ב': יח) עיין ר"ס כ"ד ח': יט) ספרא, ר"ס ט', ב', ילקוט שם, פס"ו: כ) ספרא, קדושין ע"ו ח': שז) שמות ל"ו: שז) ספרא ר"ס ל' ח': יז) ספרא, ר"ס ס', ב': יח) עיין ר"ס כ"ד ח': יט) ספרא, ר"ס ט', ב', ילקוט שם, פס"ו: כ) ספרא, קדושין ע"ו ח':

י' יובל הוא שנת החמשים שנה
 תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו
 את ספיהיה ולא תבצרו את
 נזריה: יב כי יובל הוא קדש תהיה
 לכם מן השדה תאכלו את
 תבואתה: יג בשנת היובל הזאת

י' יובל היא שנת
 חמשים שנים תהי' לכו' לא
 תזרעו ולא תחצדו ית
 פתהא ולא תקטפו ית
 שבקתה: יב ארי יובל
 היא קודש תהי' לכו' מן
 חקלא תיכלונית עזרתה:
 יג בשנת דיובל הקדא

רש"י

הנרלע כו) כא): (יא) יובל היא שנת
 החמשים שנה. מה ת"ל לפי שנאמר וקדשתם
 וגו' כדליתא בר"ה בב) וצ"כ: את נזיריה.
 את העגבים המשומרים אבל בולר אתה
 מן המופקרים כשם שנאמר בשביעית כך
 נאמר ביובל כו) בג) נמלאו שתי שנים
 קדושות סמוכות זו לזו שנת מ"ט שמה
 ושנת החמשים יובל: (יב) קדש תהיה
 לכם. תופסת דמיה כהקדש כה) יכול
 תלא היא לחולק כט) ת"ל תהיה זהויתה
 תהא ל) בד): מן השדה תאכלו. על
 ידי השדה אתה אוכל מן הבית שאם כלה
 לחיה מן השדה לריך אתה לבצר מן
 הבית לא) כה) כשם שנאמר בשביעית ק

יהל אור

לד) ובמקח"מ כל יושביה, פי' שכל יושביה לא יעשו
 בה עבודה: (לה) וכן אז"ל (ביצה כד א) הכא בלפור
 דרור עסקינן שאינה מקבלת מרות: (לו) כי כן עבדו
 לאהוב החפשות: (לז) הפשי: (לה) וכן פי' הח' ז"ל
 (שמות יט יג) פי' כבש וכ"ה כס' הגלוי להריק"ס כי
 יובל כמו שאז"ל (ד"ה כו א) כי לשון ערבי קורין
 לדיכרא יובלא, ומוכיח ע"ז שופרות שהוא סמוך,
 שופרות של יובלים של אילים, וכן תיוב"ע שם,
 שופרה דקרן דיכרא: (לט) וכן כתב ר"י ו' גנאח
 בשרשיו ולזה אמרו על שנת החמשים שנה יובל היא,

אבן עזרא

יושביה (לד): דרור. ידועה והוא כמו
 חפשי (לה) וכדרור לעוף (משלי כו ב) עיף
 קטן מננן כשהוא ברשותו, ואם הוא ברשות
 אדם לא יאכל עד שימות (לו) [ט]: יובל.
 כמו שלוח (לז) וחז"ל אמרו שפי' יובל כבש,
 והראיה שופרות היובלים (יהושע ו ד) (לה)
 ונקראה השנה בשם השופר (לט) [י]:
 ושעם תהיה לכם. לישראלים לבדם (מ):
 ושבתם איש אל אחותו. כאשר יפרש כי
 בשנת היובל תשוב הארץ הנמכרת לבעליה (מא):
 ואיש אל משפחתו. העבד הנמכר לישראל (מב):
 י' יובל היא. אחר שהוא שנת יובל לא
 תזרעו (מג): יב קדש תהיה לכם. כי היא
 מפורשת בינות השנים (מד): מן השדה
 תאכלו. מה שיוציא השדה מעצמו תאכלו
 כלכם ככתוב בשנת הישיבה (מה):
 יג בשנת היובל הזאת. טעמו בתחלת

קרני אור

ממזרים, גם קדמוניו תקנו בר"ה, זה היום תחלת
 מעשיך זכרון ליום ראשון: [ט] ובספר תנ"ך (דף קכז
 א) דרור דליתו עופא דשוי לזרע בביתא וכל בר נש ולא
 דמיל, אמאי, בגין דכלל קראן לים דרור, מאי דרור
 סירו כד"א וקראתם דרור, ומרגומו סירו, ודא ליכו
 לפור דרור, דהא מיומא דעביד קינא בביתא ואפיק בנין,
 מדוריה בביתא חמסין יומין, ולבתר מתפרשן אלון מאלין.
 ודא ליכו עופא דלקרי דרור סירו: [י] שם יובל לרש"י
 יורה על שררה ומידות, וכוח משרש כלל, לשון בלילה

והעברתם שופר תרועה: (מ) כלומר הישראלים שנמכרו לעבדים לישראל: (מא) שהשדות חוזרות לבעליהן,
 וישב כל אחד לשלוט באחוזתו: (מב) פי' עבד עברי הנמכר לישראל בין נמכר שש, בין נרלע יולא לחפשי:
 (מג) יבאר טעם הכפל מה שהזכיר לומר יובל היא: (מד) פי' הוא מפורשת בשנות השמיטה, והיתה שבת
 הארץ לכם (פ' ו), וי"ג שהיא מופרשת משאר השנים כי היא קדש: (מה) ולדעתו אמר לא תקצרו ולא

מקורי רש"י

כא) סכר'א קדושין ט"ו א' ילקוט תרכ"ט, פס"ז: כב) דף
 מ', ב' נדרים ס"א א' ילקוט תר"ם: כג) ספרא: בד) ספרא
 סוכס מ', ב' קדושין כ"ט א' ע"ז נ"ד ב' ילקוט תר"ם:
 כה) עיין לעיל אות י"ב:

מנחת יהודה

נאמר בסוף היובל הסה יעלו בהר עי"ש: כו) שיוצא
 ביובל: כז) כי הם שוין לכל דבר: כח) פי' אי פרקינהו
 לפירות שביעית או פירות יובל חל הקדש שביעית
 ויובל על הדמים: כט) כמו הקדש. שפדאוהו בדמים,
 שהדמים נתפסין במקומו, והוא יוצא לחולין אף שירות
 כר' גמליאל (ספרא) שאמר מין שכליה מינו מן השדה
 יבער

שביעית כן: ל) דשביעית תופסת דמיה לאימור: לא) והלכה

תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל-אֶחָזְתּוֹ: שְׁנֵי יָד וְכִי-
 תִּמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה
 מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל-תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת-
 אָחִיו: שֵׁוּ בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֲרֵי הַיּוֹבֵל
 תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ בְּמִסְפַּר שָׁנֵי-
 תְּבוּאָת יִמְכַר-לָךְ: שֵׁוּ לְפִי אֶרֶב

תִּתְּבוּן גִּבֹר לְאַחֲסֻנְתֶּיהָ:
 יֵד וְאֶרֶב תִּזְכְּנוּ זְכִינִין
 לְחִבְרָה אוֹ תִזְכְּנוּ מִיָּדָא
 דְּחִבְרָה לֹא תִזְכְּנוּ גִבֹרִית
 אֲחֻוּתִי: שֵׁוּ בְּמִנֵּן שְׁנֵיָא
 בְּתַר יוֹבֵלָא תִזְכְּנוּ מִן
 חִבְרָה בְּמִנֵּן שְׁנֵי עֲלֵתָא
 יִזְכְּנוּ לָךְ: שֵׁוּ לְפִי סְנִיאוֹת
 שְׁנֵיָא תִּסְגִּי זְכִינְוֵהִי

אבן עזרא

רש"י

הישנה (מו): יד או קנה. שם הסעל (מו) נאמר ציובל (כז) (יג) תשובו איש ויחמר סקום קניתם קנה (מז) וכן זכור את יום השבת (שמות ב ח) (מה) ורבים בסוהם: ושעם המכרו. לשון רבים (מט) עפ"י עדים (נ) וכן שעם אל תונו (נא). רק במספר שנים (נב): ועוד יש דרשה כח), מנין כשאלה מוכר מכור לישראל חזק ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומנין שאלם באת לקנות קנה מישראל חזק ת"ל או קנה מיד עמיתך: אל תונו. זו אונאת ממון (לד) כט): (סו) במספר שנים אחר היובל תקנה. זהו פשוטו ליישב המקרא על אופניו על האונאה בא להזהיר כשתמכור או תקנה קרקע דעו כמה שנים יש עד היובל לה) ולפי השנים ותבואת השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח ואם יש שנים מרובות ואכל ממנו תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר לפיכך לריך לקנותה לפי הזמן וזה שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו. ורבותינו דרשו ל) מכאן שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים שחעמוד שתי שנים ביד הלוקח לו) מיום ליום ואפילו יש שלש תבואות באותן שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה לו) ושני אינו יולא מפשוטו כלומר במספר שנים של תבואות ולא של שדפון לח)

יהל אור

תבואת בשנה הזאת, כי יוכל היא וקדש תהיה לכם, מן השדה תביאו התבואה ותאכלו שאלאו השדה ללקוט ולאכול עם העניים והאביונים, החיה והבהמה, לא שיהיה לכם עת קציר ובעיר ותאספו לכם אל הבית זאל האולרות כתבואות שאר השנים (רמב"ן): (מו) יתרוץ הלא כבר אמר (פ' י) ושבתם איש אל אחוזתו, ומה שהכפיל פה, לומר בתחלת השנה, וכן פי' על מקץ שבע שנים (דברי' סו א) שר"ל בתהלת השנה: (מו) ר"ל מקור: (מז) וכן פי' המעמר

מנחת יהודה

מקורי רש"י

כז) ספרא: כז) ספרא: כח) ספרא, ילקוט תרס"ח, פס"ז, ס' והסיר: כט) ספרא, נ"מ ל"ס ב' ילקוט שס, פס"ז, ס' והסיר: ל) ספרא ערכין כ"ט, ב' ילקוט שס

יבער מינו מן הבית: לב) ועיין רמב"ן מה שביאר בזה: לג) דה"א, אצל בנו נקראת אחוזתו אחרי שהוא יורש את אביו: לד) וכמה היא אונאה ארבעה כסף בכ"ד כסף לסלע שתות למקח (פס"ז): לה) לפירושו היה ראוי לומר במספר שנים עד היובל, לא אחר היובל, עיין ברא"ם, ול"ג דלפי' רש"י מלת "אחר" כאן ישמש על יחס חגבול שאליו ככלת אל, כמו וינהג את הצאן אחר המדבר (שמות ג', א') דתרגומו למדברא, ומעטו כאן במספר שנים אל היובל (הכות"ק): לו) ובז"ל "הלוקח": לז) וכן פי' רש"י (ערכין י"ח ב') ד"ה שני תבואות, וז"ל, כיון דכתיב שני, שני תבואות בשששע, תבואות ל"ל, א"ל סלמד שכל תבואה שימצא באותן ב' שנים יאכל ואפילו ג' עיי"ש: לח) לפי שאין ראויות

וּלְפָנַי זְעִירֹת שְׁנֵי
 תִּזְעִיר זְבִינֹהֵי אֲרֵי מִגֵּן
 עֲלֵתָא הוּא מִזְבֵּן קָדִי:
 וְלֹא תִזְנֹן גְּבַר יֵת
 חֲבֵרִיה וְתִדְחַל מֵאֲחֵךְ
 אֲרֵי אָנָּה יֵי אֲלֵהֶכֶן:
 יֵי וְתַעֲבֹדֹן יֵת קִטְמֵי וְיֵת
 דִּינֵי תִמְרוֹן וְתַעֲבֹדֹן
 יֵתְהוֹן וְתִיתְבוֹן עַל אֲרֵעָא

הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֵיט
 הַשָּׁנִים תִּמְעֵיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר
 תְּבוֹאֹת הוּא מִכָּר קָדִי: וְלֹא תִזְנֶה
 אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיִרְאֵת מֵאֲחֵיךְ
 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יֵי וְעֲשִׂיתֶם
 אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ

רש"י

אבן עזרא

ומיעוט שנים שנים (לט) לא): (טז) תרבה
 מקנתו. תמכרנה ציור מ) : תמעיט
 מקנתו. תמעיט צדמיה מא) לב) : (יז) ולא
 תזנו איש את עמיתו. כאן הזהיר על
 אונאת דברים לג) שלא יקניט איש את
 חבירו ולא ישיאנו עלה שאינה הוגנת לו
 לפי דרכו והגאתו של יועץ לד) וא"ת מי
 יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמר ויראת
 מאלהיך היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר
 המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה
 בלבו נאמר זו ויראת מאלהיך לה) :
 יח) וישבתם על הארץ לבטח. שבעון
 שמיטה ישראל גולים שנאמר אז תרלה

הארץ את שבתותיה והרלת את שבתותיה לו)
 שזו תרבה מקנתו. הפך תמעיט (נג) :
 וטעם אל הוננו איש את עמיתו (נד). אזהרה
 למוכר, כי הראשון לקונה (נה) : יז כי אני
 ה' אלהיכם. ואחר שאני אלהיכם אפרע
 משניהם כאשר יונה עמיתו (נו), ואם תעשו
 חקותי תתן הארץ פריה (נז) וטעם להזכיר
 זה בעבור מספר תבואות (נח). אמרו
 הצדוקים כי תבואתנו ראייה כי תחלת השנה
 מניסן (נט) ואין זו ראייה כי יתכן להיות
 פירוש תבואתנו מה שתוציא הארץ מעצמה (ס)
 ואם אמרו לא תקרא תבואה כי אם ספיה (סא)
 הנה לנגדם סן השדה תאכלו את תבואתה
 (למעלה פ' יב) (סב) [יא] ועוד יודיענו איך
 יעשו בשנת היובל כי לא יורעו בששית

יהל אור

קרני אור

והרבות בסכומו כפי השנים שהוא הפך תמעיט
 שפי' תמעיט מסכומו כפי השנים : (נד) ז"ל, ולא תזנו"
 ככתוב, אף שכל הספרים כן : (נה) כי מה שכתוב
 בפ' י"ד הוא לקונה, שאם יראה שאין קונה אחר לא
 יאנהו לקנותו בפחות משויו, וכאן הוא למוכר :
 (נו) יתן מה שאמר בתחלה ויראת מאלהיך ל"י, ואח"כ
 יאמר אלהיכם ל"ר, כי יפרע מהמוכר ומהקונה אם יאנו
 זא"ז : (נז) והוא מה שכתוב (למטה כו ג ד) ואם
 בחקותי תלכו וגו' ונתנה הארץ יבולה : (נח) והזכיר
 כאן בעבור מספר שני תבואות, שלא תזנו איש
 את אחיו, ותתן הארץ פריה : (נט) ראיתם ממה
 שאמר הכתוב, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית
 הן לא נורע ולא נאסוף את תבואתנו (פ' כ) שאם לא
 היתה התחלת מניסן, מה טעם למאמר ולא נאסוף
 את תבואתנו אם לא זרעו, אלא כנראה שזרעו וכשנכנס
 אחר ולא נאסוף את תבואתנו : (ס) והם הפסיחים :

הארץ את שבתותיה והרלת את שבתותיה לו)
 וערוכ רשויות, שנשנת היובל יתכלכל סדר הרשויות בשדות
 ועבדים, וסיה כקונה כמוכר, כעבד כאלונו, כשפחה
 כגבירתה כנושה כאשר נושה זו, מיריות אחת, ורשות
 אחד לכולם אין קדימה ואחור, יתרון ופחיתות זה על זה
 והכלי שבו מכריון את היובל ומפרסמים זה הכלכל
 נקרא ג"כ יובל ששטוף השם בגמור, כמו במשך בקק
 היובל (יהושע ו ה) והוא השופר המפרסם את הכלכל
 ושנוי הרשויות : [יא] וגם אלל הצדוקים יש חלוקי דעות
 בזה, דעת ענן וכל הכמשכים אמרו יאמרו, שתמלת חלו
 השנים מניסן, ויחלוקו על דעת הרבנים, ורוב סכמי
 הקראים יחזיקו בדעת הרבנים, ויאמרו ששני ראשי שנים
 יש, ניסן ראש למדעים ולמוצדים ולבריות העולם, ומשך
 ראש לשמיטה וליוכל ולמשח ומתן בני אדם, ושול כניחו
 ראיות חזקות מהכתובים לדעת הרבנים ויכחישו דעת ענן
 והכמשכים אמרו, עיין האמר לראש הראשון, כמר תורס
 חדש ניסן שהוא ראש לשמיטה לא יכלו לקבץ, וע"כ
 (סא) והכתוב יאמר את תבואתנו : (סב) ושם פי' מה

מקורי רש"י

מנחת יהודה

פס"א : לא) עיין רש"י ב"מ קו ב' ד"ה היתה שנת שזעון
 ילקוט שם פס"א : לב) ערכין כ"ט ב' : לג) ספרא ב"מ כ"ט
 ב' ילקוט שם פס"א : לד) ספרא : לה) ספרא ב"מ כ"ט ב'
 קושיין ל"ב ב' תוספתא ב"מ פ"ג ילקוט שם פס"א פ'
 וספיר : לו) למטה כ"ו ל"ד :

ראויות לתבואת : לט) וכתב תזכור לאברהם, שבכמה ב"י
 נסמן בסוף, ספי ר', או מ"ר : מ) ויש נוסח "ימכרנה" וכן
 נכון (שד"ל) ולפי נוסח חישן ברש"י אל הסוכר ידבר,
 חזיה ראוי לומר תרבה מספרו, גם בסיפא היה ראוי
 לומר אחת סוכר לו, וכן העיר ע"ז בעל הכות"ם, ולפי
 נוסח שד"ל גס"ק : סא) וישב מקנתו על הדמים :
 כאן

וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וַיֵּשְׁבֶתֶם עַל־הָאָרֶץ
 לְבַטָּח: שְׁלִישֵׁי שְׁנֵי כִשְׁהֵן מִחוּבְרִין יִם וְנִתְּנָה
 הָאָרֶץ פְּרִיָּה וְאֹכְלֹתֶם לְשִׁבְעַ
 וַיֵּשְׁבֶתֶם לְבַטָּח עֲדִיָּה: כ וְכִי
 תֹאמְרוּ מִה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת
 הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת־
 תְּבוּאָתָנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בְּרַכְתִּי
 לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וַעֲשִׂתֶם אֶת־הַתְּבוּאָה לְשִׁלְשֵׁ
 הַשָּׁנִים: כב וְזָרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת

לְרוֹחֲצֵן: יט וְתִתֵּן אֶרְעָא
 אָבִיָּה וְתִיכְלוּן לְמִשְׁבַּע
 וְתִיתְבוּן לְרוֹחֲצֵן עֲלֶיהָ:
 כ יֹאדִי תִימְרוּן מִה נִיכּוּל
 בַּשָּׁתָא שְׁבִיעֵתָא הָא לֹא
 נִזְרַע וְלֹא נִכְנוּשׁ יִת
 עַל־תְּנָא: כא וְכִי
 בְּרַכְתִּי לָכוּן בַּשָּׁתָא
 שְׁתִּיתִיתָא וְתַעֲבֹד יִת
 עַל־תְּנָא לְתַלְתִּי שָׁנִין:
 כב וְתִזְרְעוּן יִת שְׁתָּא

אבן עזרא

רש"י

ובשביעית ובשמינית, רק יזרעו בתשיעית ויקצרו בעשירית (סג) ולמה לא הזכיר הכתוב זה, כי אמר לשלש השנים לבדם (סד), והנכון בעיני שפירוש ועשת את התבואה, שאתן ברכה בששית (סה) שיוספיק ויוסיף עוד שנה (סו) ובשנת היובל יהיו שלש שנים בלא תוספת (סז): ומלת ועשת, זרה (סח) כמו משרת את המלך (מ"א א טו) (סט) כי בעבור התחברות שני תוי"ן חסרו האחד להקל על הלשון (ע): כב ישן, שב אל מן (עא) וטעמו כעצם (עב), וכן מן הכפרת תעשו את הכרובים (שמות כה יט) (עג) [יב]:

וע' סנה של גלות צבל כנגד ע' שמיטות שצטלו היו לו): (יע) ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה. שלא מדאגו משנת צלורת מנ): ואכלתם לשובע. חף צחוק המעים תהא זו צרכה לח): (כ) ולא נאסוף. אל הבית: את תבואתנו. כגון יין ופירות האילן וספיחין הבאים מאליהם מג) למ): (כא) לשלש השנים. לקלת השטית מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית שזרעו בשמינית במרחשון ויקלרו בניסן מד) מ): (כב) עד השנה התשיעית. עד חג הסוכות של

השיעית שהוא עת צוא תבואתה של שמינית לחוך הבית שכל ימות הקיץ היו צעדה בגרנות ובתשרי הוא עת האסיף לבית ופעמים שהיתה לריכה לעשות לארבע שנים בששית קרני אור

יחל אור

לר"ח האחרון, ובספרו גן עדן (כ' שמיטה ויובל) ואדרת אליהו (כ' שמיטה ויובל) לר"ח בשיעית: [יב] לא אמר אחר ניסן שהוא תהלת השביעית, וגם לא יזרעו במרחשון של השביעית, כי פירות שגדלו בשביעית אסורין, ובמרחשון הבא שהיה להם לזרוע הוא שנת היובל, וא"כ לא יוכלו לזרוע רק בתשיעית ויקלרו בעשירית, והיה לו לומר נעשת את התבואה לארבעת השנים, ושיין בפי' הח' ז"ל (שמות יב ב) ובבאורי גס: (סד) והיל"ל לארבעת השנים: (סה) של כל השמיטות: (סו) ויקלרו בשנה השמינית: (סז) שהם השביעית והשמינית והתשיעית, ובשנה התשיעית יקלרו מה שזרעו בה, ולא יוסיף התבואה יותר מהשלש שנים: (סח) כי היה ראוי להיות ועשת בשני תוי"ן הא' לשורש תחת ה"א, והב' לנקבה: (סט) והראוי משרתת בשני תוי"ן: (ע) וכן יאמר (לחות) מלת משרת את המלך (מ"א א טו) הנה בתחלה היה משרת (פי' לזכר) ע"מ מברך, והיה ראוי להיות ל"ג משרתת כמו מברכת ובעבור שהתחברו שני תוי"ן והם ממואל"ל אחד כבד על הלשון, וז"ל: והסרו האחד, ופתחו הרי"ש להורות על ל"ג: (עא) יחרן הלא מלת ישן הוא ל"ו, והתבואה ל"ג והיה לו לומר ישנה, רק ששז אל מלת מן שהוא ל"ו: (עב) וכאלו אמר מן עגס התבואה: (עג) שפי' מעט

הנה גאסר להם לזרוע במרחשון שקדם שיזטרך לאספו אחר ניסן שהוא תהלת השביעית, וגם לא יזרעו במרחשון של השביעית, כי פירות שגדלו בשביעית אסורין, ובמרחשון הבא שהיה להם לזרוע הוא שנת היובל, וא"כ לא יוכלו לזרוע רק בתשיעית ויקלרו בעשירית, והיה לו לומר נעשת את התבואה לארבעת השנים, ושיין בפי' הח' ז"ל (שמות יב ב) ובבאורי גס: (סד) והיל"ל לארבעת השנים: (סה) של כל השמיטות: (סו) ויקלרו בשנה השמינית: (סז) שהם השביעית והשמינית והתשיעית, ובשנה התשיעית יקלרו מה שזרעו בה, ולא יוסיף התבואה יותר מהשלש שנים: (סח) כי היה ראוי להיות ועשת בשני תוי"ן הא' לשורש תחת ה"א, והב' לנקבה: (סט) והראוי משרתת בשני תוי"ן: (ע) וכן יאמר (לחות) מלת משרת את המלך (מ"א א טו) הנה בתחלה היה משרת (פי' לזכר) ע"מ מברך, והיה ראוי להיות ל"ג משרתת כמו מברכת ובעבור שהתחברו שני תוי"ן והם ממואל"ל אחד כבד על הלשון, וז"ל: והסרו האחד, ופתחו הרי"ש להורות על ל"ג: (עא) יחרן הלא מלת ישן הוא ל"ו, והתבואה ל"ג והיה לו לומר ישנה, רק ששז אל מלת מן שהוא ל"ו: (עב) וכאלו אמר מן עגס התבואה: (עג) שפי' מעט

מנחת יהודה

מקורי רש"י

לז) עיין רש"י למטה כ"ו ל"ה: לח) ספרא, כדעת ר' יבדוק, פס"ו: למ) ספרא, פסמיס כ"א ד' כס"ו: מ) ספרא: ספרא

כאן נסמך מפי ר' (ו"ל): עג) כי ספיריים אסוריים בשביעית: מד) חצי הששית וכל השביעית וחצי השמינית

וְאֵכְלֶתֶם מִן־הַתְּבוּאָה יֵשֵׁן עַד וְ
הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעֶת עַד־בּוֹא
תְּבוּאֹתֶיהָ תֹאכְלוּ יֵשֵׁן כִּג וְהָאָרֶץ
לֹא תִמְכַּר לְצַמְתַּת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־
גֵרִים וְתוֹשְׁבֵי אֶתֶם עִמָּדִי כִד וּבְכָל
אָרֶץ אַחֲזַתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לָאָרֶץ
ס רביעי כה כִּי־יִמּוֹךְ אַחִיד וּמְכַר
מֵאַחֲזָתוֹ וּבֹא גְאֻלוֹ הִקְרַב אֵלָיו

תְּמִינָא וְתִכְלוּן מִן
עַל־תָּא עֲתִיקָא עַד שְׁתָּא
תְּשִׁיעַתָּא עַד מִי עַל
עַל־תָּה תִיכְלוּן עֲתִיקָא:
כִּג וְאָרְעָא לָא תִזְדַּבֵּן
לְחִלּוּפִין אֲרִי דִילִי אֲרְעָא
אֲרִי דִירִין וְתוֹתְבִין אֲתוּן
קְדָמִי: כִד וּבְכָל אֲרַע
אַחַסְנַתְכוּן פּוֹדִקְנָא
תִתְּנוּן לָאֲרַעָא: כה אֲרִי
יִתְמַסְכֵּן אַחִיד וְיִזְבֵּן
מֵאַחַסְנַת־יָה וְיִיתִי
פְּרִיקָיָה דְקָרִיב לִיָּה

רשי

שלפני השמטה השביעית (מה) שהן בטלן מעבודת קרקע שתי שנים רלופות השביעית והיובל ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כולן (מו) (מא): (כג) והארץ לא תמכר ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ציובל שלא יהא הלוקח כובשה (מו): לצמתת לפסיקה למכירה פסיקה עולמית (מח) (מב): כי לי הארץ אל תרע עיך זה שאינה לרבות בתים ועבד עברי (כ) ודבר זה מפורש בקדושין צפ' ראשון מד) ולפי פשוטו סמך לפרשה שלאחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב (נא): (כה) כי ימוך אחיד ומכר סדה אלא מחמת דוחק עוני (מה): מאחוזתו ולא כולה למדה תורה דרך ארץ שישייר סדה לעלמו (מו): ונאל את ממכר אחיו אין הלוקח יכול לעכב (מו):

יהל אור

הכפורת: (עד) והוא לשון כריחה והכדלה: (עה) ושרשו למת: (עו) שפי' יכרתם שלא יחיו עוד, וכן מוכר ללמיתות שלא תשוב אליו עוד: (עז) וכן פי' הח' ו'ל' שס' משון ובחורה מעונה אלהי קדם (דברי' לג כז) והכון בעיני שהוא ממעון קדש, והפעם כי השמים אינה מעונות לנו באמת, רק אחה המעון באמת, ודור הולך ודור בא, והמעון עומד לא ישתנה" ובאור זה אחה כמו משון עומד, אבל הפרטים הווים וגפסדים, זהו שאמר דור הולך ודור בא, אבל הארץ שר'ל המינים עומדים לעולם, זהו והארץ לעולם עומדת, ואתם גרים בארץ, ולפיכך אמר ה' כי לי כל הארץ, ולפיכך לא תמכר ללמיתות: (עח) וכן פי'

מקורי רשי

(מא) ספרא עיין ב"ב ז"א ב' ילקוט תרס"א פס"ו : (מב) ספרא ילקוט שס פס"ו : (מג) ספרא ילקוט שס פס"ו : (מד) דף כ"א א' ובספרא ילקוט תרס"ט פס"ו : (מה) ספרא ילקוט תרס"ב פס"ו ס' וזהו ספרא ילקוט שס פס"ו (מו) ספרא :

אבן עזרא

כג לצמיתות. כמו בריתות (עד) [יג] והתי"ו שרש (עה) מנורת יצמיתם ה' אלהינו (תה' צד כג) (עו): כי לי כל הארץ. זה טעם נכבד, וכן אמר משה בתפלתו, ה' מעון אתה היית לנו (שם צ, א) אתה כמו מעון עומד, ודור הולך ודור בא (עז): כד ארץ אחוזתכם. שירשתם בארץ כנען, גם בארץ האמורי (עה): כה ימוך. מהפעלים השניים שלך מט) (מג): (כד) ובכל ארץ אחוזתכם. זה מפורש בקדושין צפ' ראשון מד) ולפי פשוטו סמך לפרשה שלאחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב (נא): (כה) כי ימוך אחיד ומכר סדה אלא מחמת דוחק עוני (מה): מאחוזתו ולא כולה למדה תורה דרך ארץ שישייר סדה לעלמו (מו): ונאל את ממכר אחיו אין הלוקח יכול לעכב (מו):

קרני אור

ישנה בל"ג, גם לא נחלה ה"ח הדיעס בתחלת התיבס כדין מחר המתאר, כי אין מלת ישן מוסב על התבואה. גם התבואה כמו שהיא אינה נאכלת, אבל חסר עלת לסס המתאר, וטעמו מן התבואה שבשית תאכלו למס ישן, ודברי ראב"ע צ"ס שתומים (סכ"ט"ק): [יג] כגם אשה קראו כריתות, ומשמעות שמיסן שוק, אבל מפני זה אחה כמו משון עומד, אבל הפרטים הווים וגפסדים, זהו שאמר דור הולך ודור בא, אבל הארץ שר'ל המינים עומדים לעולם, זהו והארץ לעולם עומדת, ואתם גרים בארץ, ולפיכך אמר ה' כי לי כל הארץ, ולפיכך לא תמכר ללמיתות: (עח) וכן פי'

מנחת יהודה

חלק מן השנה קרוי שנה (שר"ל): (מס) פי' בששית שלפני השמיטה האחרונה שביובל: (מ) עיין גדרים פ"א א', ברש"י ד"ה אמר להם: (מו) אזהרה ללוקח שלא יכבשנה בידו ביובל ולדעת הרמב"ם בס' המצות הוא אזהרה למוכר שלא ימכר לחלוטין ועיין התורה"ם פי' ל"ט, מה שהאריך בזה: (מח) וכן בספרא לצמיתות לחילופנית, פי' לחלוטין, וכן צמחו בבור חיי (איכה ג' ג"ג) פי' גמרו חיותי: (מס) וכן בספרא, אל תרע עיניך כה כי גרים ותושבים אתם, אל תעשו עצמיכם עיקר: (כ) פי' שיחיו ננאלין בקרובים: (לא) ועיין ברמב"ן מה שהעיר ע"ז:

וְגֵאל אֶת מִמְכַר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי
 לֹא יִהְיֶה-לוֹ גֵאל וְהֵשִׁיגָה יָדוֹ וּמָצָא
 כַּדֵי גֵאֲלָתוֹ: כז וְחָשַׁב אֶת-שְׁנֵי
 מִמְכָרוֹ וְהָשִׁיב אֶת-הָעֶדְף לְאִישׁ
 אֲשֶׁר מָכַר-לוֹ וּשָׁב לְאַחֲזוֹתוֹ: כח וְאִם
 לֹא-נִמְצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה
 מִמְכָרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת
 הַיּוֹבֵל וַיֵּצֵא בַיּוֹבֵל וּשָׁב לְאַחֲזוֹתוֹ:
 ס חֲמִישִׁי שְׁלִישִׁי בִשְׁהֵן מַחֲזִירִין כַּטּוֹ וְאִישׁ כִּי---

וּפְרוֹק יֵת זְבִינֵי אַחֲזוֹתָיו:
 כו וְגֵבֶר אֲרִי לָא יְהִי לִיה
 פְּרִיק וְתַדְפִּיק יְדֵיה
 וַיִּשְׁפַּח כַּמַּסַּת פּוֹרְקָנִיה:
 כז וַיַּחֲשַׁב יֵת שְׁנֵי זְבִינֹהֵי
 וַיִּתִּיב יֵת מוֹתָרָא לְגֵבֶר
 דִּי זָבָן לִיה וַיִּתּוֹב
 לְאַחֲסַנְתִּיה: כח וְאִם לֹא
 אִשְׁפַּחַת יְדֵיה כַּמַּסַּת
 דִּיתִיב לִיה וַיִּהְיוּ זְבִינֹהֵי
 בְּיַד אֲדוּבְנִיתִיה עַד שְׁתָּא
 דִּיּוֹבֵלָא וַיּוֹפֹק בַּיּוֹבֵלָא
 וַיִּתּוֹב לְאַחֲסַנְתִּיה:
 כט וְגֵבֶר אֲרִי זָבָן בֵּית
 מוֹתָב קָרְתָּא מְקַפָּא

רש"י

אבן עזרא

(כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל. וכי
 יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא
 גואל שיוכל לגאול ממכרו (כז) וחשב
 את שני ממכרו. כמה שנים היו עד
 היובל כך וכך זכמה מכרתיה לך זכך וכך
 עתיד היית להחזירה ביובל נמלאת קונה
 מספר התצואות כפי חשבון של כל שנה
 אכלת אותה שלש שנים או ארבע הולא את
 דמיהן מן החשבון וטול את השאר וזה והשיב
 את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתננה ללוקח: לאיש אשר מכר לו.
 המוכר הזה שבא לגאלה (כח) (כח) די השיב לו. מכאן שאיש גואל
 לחלאין (ג) : עד שנת היובל. שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום (נד) שהיובל

הנראים, ונח נעלם ביניהם (עט) ופעמו
 כמו דל ואביון (פ) : הקרב אליו.
 מסשפחתו (פא) : כז וחשב. מהבנין הכבד
 הדנוש (פכ) : כח ויצא. הממכר (פג),
 והנה שם תחת תאר השם (פל) ורבים כמותו,
 ואחר שהזכיר בית מושב ידענו כי ומכר
 מאחוזתו (פ' כה) שדה או כרם (פה) :
 כט עיר חומה. עיר מוקפת (פו) : ימים.
 שנה (פז) עד שוב הימים מקור וחום וקיץ
 וחורף כאשר היו כי סבתם שוב השמש

יהר אור

(פא) אפילו אם הוא רחוק הוא קרוב לגביה:
 (פב) מבנין הדגש היולא לשני, וכ"ה בכל לשון
 חשבון אין אחד מהן בקל: (פג) מיד הקונה צבוא
 היובל: (פד) פי' ממכר הוא שם דבר, והממכר
 בעלמו לא ילא ביובל, ותוארו הבית הנמכר ילא,
 והיה ראוי להיות וילא הבית הנמכר, כי מלת נמכר
 הוא תאר ע"ש הבית, ויפרש שילא הוזר אל הממכר
 הנזכר תחת תאר השם: (פה) כי שם לא כתב מה
 שמכר: (פו) עיר המוקפת חומה: (פז) ומה שקרא

הרמב"ן: (עט) ר"ל מגורת נע"ו כי שרשו "מוך" וכן
 דעת ר"י ו' גנאח בשרשיו שרש מוך, ודעת הרד"ק
 בשרשיו ששרשו מכך, וכן דעת ר' יהודה המדקדק,
 ופיין הגלוי להריק"ס שרש מך, ובמכלל יופי להר"ש
 ו' מלך, ובהממכר מה שהאריכו בזה: (פ) ורנה"ו
 השיג עליו בזה וכתב ואין כן דעתי, כי הדל חסר
 כל, כמו ואם דל הוא ואין ידו משגת (למעלה יד
 כא) והוא שם התואר, ואין שם תאר בשרש מכך,
 אלא ענינו שיספול וירד ממלכו אפילו נשאר לו קנתו:

מנחת יהודה

מקורי רש"י

(פח) ספרא קדושין כ"א א', סנהד' ס"ח ב', ב"מ ק"ט -
 א', ילקוט תרס"ב פס"ו: (פט) ספרא, ערכין ל', א' 2
 ג) ספרא ערכין שס, ילקוט תרס"ד פס"ו:

ובשיעור הכתוב ככה והשיב המוכר את העודף ללוקח,
 והוא האיש אשר מכר לו את השדה המוכר הזה שבא
 לגאלה, והנוסחא הצבונה לפי דעתי היא, והשיב את העודף
 בדמי המקח על האכילה שאכלה, ויתנם ללוקח לאיש אשר
 מכר לו, לאיש אשר מכר לו המוכר הזה שבא לגאלה (הזכרון): (נג) דאל"כ די ל"ל, אלא לומר שאם מצאה ידו
 כדי גאולת כל השדה הוא גואל ואם לא לאו: (נד) פי' בהתחלת היובל תיכף בר"ה תצא השדה לבעלים, לא
 כמו

יִמְכַר בֵּית מוֹשֶׁב עֵיר חוֹמָה וְהִיתָה
 גְּאֻלָּתוֹ עַד־תָּם שְׁנַת מִמְכָרוֹ יָמִים
 תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: לֹא־יֵצֵא עַד־
 מִלֵּאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת
 אֲשֶׁר־בְּעֵיר אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה
 לְצִמִּיתָת לְקַנְהָ אֶת־וְדֹרְתֵי לֹא
 יֵצֵא בִּיבֵל: לֹא וּבְתֵי הַחֲצָרִים אֲשֶׁר

שור ותהי פורקניה
 עד משלם שתא
 דוביניה עידן בעידותהי
 פורקניה: ל ואם לא
 יתפרק עד משלם ליה
 שתא שלמתא ויקום
 ביתא די בקרתא די ליה
 שורא לחלוטין קדובן
 יתיה קדרוהי לא יפוק
 ביובלא: לא ובתי פציחיא
 די לית להון שור מקף

אבן עזרא

למקומה (פה), והנה אנחנו צריכים לקבלה
 על שנה תמימה, אם לחמה אם ללבנה ואם
 מעוברת (פט) [יה]: לא על שדה הארץ
 יחשב. כמו ויבאו האנשים על הנשים (שמות
 לה כב) ופי' עם (ג): גאולה תהיה לו.
 לכל בית ובית (לא) כמו בנות צעדה עלי
 שור (ברא' מט כב) (כ) וכמו על בניה
 לפרש בזה שהוא חלוף שאם רולה לגאול צענה
 ראשונה גאולה ולאחר מכאן אינו
 גאולה (גב): והיתה גאולתו של בית (ה): ימים.
 ימי שנה שלימה קרוים ימים (ו)
 וכן תשב הגערה אחנו ימים (ג): (ל) וקם הבית
 לצמיתת. ילא מכחו של מוכר
 ועמד בכחו של קונה (גד): (א) אשר לא חומה.
 לו קרינן אמרו רבותינו ז"ל אע"פ
 שאין לו עכשיו. הואיל והיתה לו קודם לכן (ו)
 גה) ועיר נקבה היא והולרך לכתוב
 לה אלא מתוך שלריך לכתוב לא בפנים
 תקנו לו במסורת זה נופל על זה (ח):
 לא יצא ביבל. אמר רב ספרא אם פגע בו
 יובל בתוך שנתו לא ילא (ט) (י):
 (לא) ובתי החצרים. כתרגמו פלחיא
 עיירות פתוחות מאין חומה (ס) ויש
 הרבה בספר

רש"י

משמע בתחלתו (נא): (כט) בית מושב
 עיר חומה. בית בתוך עיר המוקפת
 חומה מימות יהושע בן נון נא*: והיתה
 גאולתו. לפי שנאמר צענה שיכול לגאולה
 משמי שנים ואילך כל זמן שירלה וכתוך שמי
 שנים הראשונים אינו יכול לגאולה הולרך
 לפרש בזה שהוא חלוף שאם רולה לגאול צענה
 ראשונה גאולה ולאחר מכאן אינו
 גאולה (גב): והיתה גאולתו של בית (ה): ימים.
 ימי שנה שלימה קרוים ימים (ו)
 וכן תשב הגערה אחנו ימים (ג): (ל) וקם הבית
 לצמיתת. ילא מכחו של מוכר
 ועמד בכחו של קונה (גד): (א) אשר לא חומה.
 לו קרינן אמרו רבותינו ז"ל אע"פ
 שאין לו עכשיו. הואיל והיתה לו קודם לכן (ו)
 גה) ועיר נקבה היא והולרך לכתוב
 לה אלא מתוך שלריך לכתוב לא בפנים
 תקנו לו במסורת זה נופל על זה (ח):
 לא יצא ביבל. אמר רב ספרא אם פגע בו
 יובל בתוך שנתו לא ילא (ט) (י):
 (לא) ובתי החצרים. כתרגמו פלחיא
 עיירות פתוחות מאין חומה (ס) ויש
 הרבה בספר

קרני אור

שכל צמיתות לרעה, אינו מזכירו בנפשות ישראל, אבל
 צענה יאמר לצמיתות, שהוא נכרת מרשות בעליו והוא
 כעין עגמת נפש (ל"ט): [יד] ובדרו"ל (ספרא, ערכין
 לא א) דעת רבי שם"ה ימים כמנין ימות הקמה, ודעת
 סכמים שנה תמימה י"ב מדש מיום ליום לפיכך אם נתעברס
 היה לו ל"ב ימים: (פח) שחבוא השמש לנקודתה: (פט) אם
 לחמה ימיה שס"ה, ואם ללבנה ימיה שנ"ד, ואם
 מעוברת ימיה שפ"ד: (ג) פי' עם שדה הארץ יחשבו
 הצחים ההמה שיהיה דינס כדון השדה עלמו:
 (ג) כי היל"ל גאולה תהיה לכם, כי בתי החצרים
 הם ל"ד ויפרש לכל בית ובית, ע"כ אמר תהיו לו ל"י: (כ) היה ל"ל, לעדו*:

יהל אור

שכל צמיתות לרעה, אינו מזכירו בנפשות ישראל, אבל
 צענה יאמר לצמיתות, שהוא נכרת מרשות בעליו והוא
 כעין עגמת נפש (ל"ט): [יד] ובדרו"ל (ספרא, ערכין
 לא א) דעת רבי שם"ה ימים כמנין ימות הקמה, ודעת
 סכמים שנה תמימה י"ב מדש מיום ליום לפיכך אם נתעברס
 היה לו ל"ב ימים: (פח) שחבוא השמש לנקודתה: (פט) אם
 לחמה ימיה שס"ה, ואם ללבנה ימיה שנ"ד, ואם
 מעוברת ימיה שפ"ד: (ג) פי' עם שדה הארץ יחשבו
 הצחים ההמה שיהיה דינס כדון השדה עלמו:
 (ג) כי היל"ל גאולה תהיה לכם, כי בתי החצרים
 הם ל"ד ויפרש לכל בית ובית, ע"כ אמר תהיו לו ל"י: (כ) היה ל"ל, לעדו*:

מנחת יהודה

כמו גבי שמיפיה שמשממת בסופה: (נס) פי' וחיתה גאולת
 הבית מה שינאל המוכר הזה את ביתו: (ט) והשנה
 חושבין משנת ממכרו ולא שנה למנין עולם (פס"ו):
 (ז) נכתב באל"ף ללמד שאם נסתרה החומה ונפלת אחר
 כן שהיתה פוקפת כשנכנסו לארץ חנה עיר חופת הקרא
 והיתה בקרי בו"ו, לפי שעניניה בבתי החצרות בעצם
 ואמיתו (רד"א) והענין ברוב קרי וכתוב שבמקרא לרש"פ
 להורות שיש כאן הרכבה, וכן כאן הרכבה פסציאות
 והעדר, דחיינו אין לו חש לו, ור"ל שאין לו עכשיו והי' לו
 קודם לכן, ועיין ערכין ל"ב ב', ברש"י ובתוס' שם
 ד"ח אשר, ובתוס' חולין ס"ה א', ד"ה אעפ"י: (ח) יפה
 כתב רש"י (בקצת ספרים) שהתקינו לקרוא לי
 לחיותו קרוב במבטא למלת לא שבכתוב, אך לפי האמת
 היה ראוי לקרוא ליה חחר לעיר (שד"ל): (ט) פי' שאם
 לא ינאל בתוך השנה ישאר לצמיתות, ואף אם בתוך
 השנה הראשונה הזאת פגע בו יבל לא סעלה ולא
 סוריד, אלא תשאר ביד הלוקח כל אותה שנה עד שינאלנה
 המוכר ואם עברה השנה ולא נאל אותה, אז
 תהיה נחלפת ביד הלוקח לדורותיו (והזכרון): (ס) ונקראים
 חצרים לפי שפתוחין ונכנסין בהם בלי מונע:
 ודינם

מקורי רש"י

כמו גבי שמיפיה שמשממת בסופה: (נס) פי' וחיתה גאולת
 הבית מה שינאל המוכר הזה את ביתו: (ט) והשנה
 חושבין משנת ממכרו ולא שנה למנין עולם (פס"ו):
 (ז) נכתב באל"ף ללמד שאם נסתרה החומה ונפלת אחר
 כן שהיתה פוקפת כשנכנסו לארץ חנה עיר חופת הקרא
 והיתה בקרי בו"ו, לפי שעניניה בבתי החצרות בעצם
 ואמיתו (רד"א) והענין ברוב קרי וכתוב שבמקרא לרש"פ
 להורות שיש כאן הרכבה, וכן כאן הרכבה פסציאות
 והעדר, דחיינו אין לו חש לו, ור"ל שאין לו עכשיו והי' לו
 קודם לכן, ועיין ערכין ל"ב ב', ברש"י ובתוס' שם
 ד"ח אשר, ובתוס' חולין ס"ה א', ד"ה אעפ"י: (ח) יפה
 כתב רש"י (בקצת ספרים) שהתקינו לקרוא לי
 לחיותו קרוב במבטא למלת לא שבכתוב, אך לפי האמת
 היה ראוי לקרוא ליה חחר לעיר (שד"ל): (ט) פי' שאם
 לא ינאל בתוך השנה ישאר לצמיתות, ואף אם בתוך
 השנה הראשונה הזאת פגע בו יבל לא סעלה ולא
 סוריד, אלא תשאר ביד הלוקח כל אותה שנה עד שינאלנה
 המוכר ואם עברה השנה ולא נאל אותה, אז
 תהיה נחלפת ביד הלוקח לדורותיו (והזכרון): (ס) ונקראים
 חצרים לפי שפתוחין ונכנסין בהם בלי מונע:
 ודינם

אִין־לָהֶם חֲמָה סָבִיב עַל־שָׂדֶה
 הָאָרֶץ יִחְשָׁב גְּאֻלָּה תְּהִיָּה לְוֹבֵי־בֵל
 יֵצֵא: לֵב וְעָרֵי הַלְלוּיִם בְּתֵי עָרֵי
 אַחֲזֹתָם גְּאֻלָּת עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוּיִם:
 לֵג וְאִשֶׁר יִגְאֹל מִן־הַלְלוּיִם וַיֵּצֵא
 מִמִּכְר־בַּיִת וְעִיר אַחֲזֹתוֹ בִּיבֵל בִּי
 בְּתֵי עָרֵי הַלְלוּיִם הוּא אַחֲזֹתָם בְּתוֹךְ:

סְחֹר סְחֹר סְחֹר עַל תְּקַף
 אֲרָעָא יִתְחַשֵּׁב פּוֹרְקָנָא
 תְּהִי לִיה וּבִיּוֹבְלָא יִפּוֹק:
 לֵב וְקָרְוֵי לְיוֹנָאֵי בְּתֵי קָרְוֵי
 אַחְסַנְתָּהוֹן פּוֹרְקָן עֲלֵם
 תְּהִי לְיוֹנָאֵי: לֵג וְדִי יִפְרוֹק
 מִן יוֹנָאֵי וַיִּפְקֹן זְבִינֵי
 בִּיתָא וְקָרְוֵי אַחְסַנְתִּיה
 בִּיּוֹבְלָא אֲרִי בְּתֵי קָרְוֵי
 לְיוֹנָאֵי הִיא אַחְסַנְתָּהוֹן בְּגוֹ

אבן עזרא

רש"י

כי איננו (ירמיה לא יד) (ג) : לב גאלת
 עולם. נצחי (ג) ובעבור שאמר גאלת
 עולם, אמר ואשר יגאל, והטעם כמו יקנה (לה)
 ויא אפילו אם היה הגואל לוי (ג) : וי"ו
 ויצא. כפי"א רפה בל"י (ג) בית או עיר
 יחושע הערים וחלריהם (ג) . בחלריהם
 ובטירותם (ג) : על שדה הארץ יחשב.
 הרי הן כשדות הנגאלים עד היובל (א)
 ויולאין ציובל לבטלים אם לא נגאלו (ג) :
 גאלת תהיה לו . מיד אם ירלה (ס)
 וזוה יפה כמו מכח שדות שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים : וביובל יצא . במנס (ג) :
 (לג) וערי הלויים . מ"ח עיר שנתנו להם : גאלת עולם . גואל מיד ואפילו לפני שתי שנים
 אם מכרו שדה משדותיהם הנחונות להם באלפים חמה סביבות הערים (א) או אם מכרו
 בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו חלוט לסוף שנה (ג) (ב) : (לג) ואשר יגאל מן
 הלויים . ואם יקנה בית או עיר מהם (ג) (ד) : ויצא ביובל . אותו ממכר של בית או של
 עיר וישב ללוי שמכרו ולא היה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל וגאולה זו
 לשון מכירה (פה) . ד"א לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים יכול לא דבר הכחוש אלא
 בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלויים אכל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט ת"ל ואשר יגאל
 מן הלויים אף הגואל מיד לוי (ס) גואל גאולת עולם (סד) : ויצא ממכר בית .
 הרי זו מלוה אחרת (סז) ואם לא גאלה ויאל ציובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של
 ישראל (סה) : כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם . לא היו להם נחלה שדות וכרמים

יהלאור

(ג) והיה ז"ל , כי אינס" : (ד) ז"ל , נח" . פי' אימתי
 שירצה יוכל לגאול, ואין לו זמן קצוב על הגאולה :
 (זה) פי' אם יקנה אדם מהלויים בית עיר חומה לא יחלט
 לשנה כמו מישראל, אלא יצא ציובל אם לא גאלו
 צינתיים : (ז) לפי שאמר גאולת עולם תהיה ללוים יכול

מנחת יהודה

מקורי רש"י

(ג) יחושע י"ג, כ"ח : נח) ברא' כ"ה, ע"ו : גש) ספרא,
 ערכין ל"ג א' : (ס) ספרא, ערכין שס, ילקוט שס :
 (א) במד', ל"ה : (ב) ספרא, ערכין ל"ג ב', ילקוט שס :
 (ג) ספרא ילקוט שס פס"ו : (ד) ספרא ילקוט שס י'
 (ה) ספרא ילקוט שס :

סא) ודינם כדין שדה אחוזה : (סב) בתי ערי חומה יפה כחם
 שנגאלין מיד והורע כחם שאם עברה שנת ממכרם אינם
 נגאלין, ושדה הארץ יפה כחה שנגאלת משתי שנים ואילך
 עד היובל, והורע כחה שאינה נגאלת מיד (הוכרין) :
 (סג) ופתי שירצה יוכל לגאול : (סד) עיין רש"י ר"ה כ"ה, א'
 א', ד"ה הכי גרסינן, ובתוס' שם ד"ה קא משמע לן :
 (סז) ואומר אשר יגאל, ד"ל אשר ימכור, אבל לפי שהחזרה תלמה בקונה ולא בטובר, אמר הרב בתחלה
 ואם יקנה איש, ובנוסחא הפוסקית עדויקת ראיתי כתוב וגאולה זו לשון קנייה (הוכרין) : (סז) אף לוי הגואל מיד
 לוי גרסינן (שם) ולפי הפי' הזה, יהיה הפי' מן אשר יגאל גאולה ממש לשון פדיון ולא לשון קנין, ויהיה
 גקשר עם הפסוק שלמעלה ממנו ור"ל גאולת עולם תהיה ללוים ואף הלוי הגואל מלוי יגאל לעולם : (סז) זה הוא
 לפי פי' השני, ויהיה ויצא ממכר בית עניו חדש, להודיענו שאם לא גאלה הלוי מיד הישראל או מיד הלוי
 הקונה

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : לֵךְ וְשַׁדְּהָ מִגְרֵשׁ עֲרִיָּהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם : ס לֵה וְכִי־יִמּוֹךְ אַחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ : לו לֹא תִסַּב מַגִּיהַ חֲבוּלִיָּא וְרַבִּיתָא וְתִדְמַל מֵאַלְהֵיךָ וְחֵי

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : לֵךְ וְחַקֵּל דְּנַח קְרוּיָהוֹן לֹא יוֹדְבִין אַרְי אַחֲסַנְת עֲלֵם הוּא לָהוֹן : לֵה וְאַרְי יִתְמַסְבִּין אַחֻוֹךְ וְתַמוּשׁ יְדִיהָ עִמָּךְ וְתִתְקִיף בִּיהָ דִּיִּר וְתוֹתַב וְיַחֲי עִמָּךְ : לו לֹא תִסַּב מַגִּיהַ חֲבוּלִיָּא וְרַבִּיתָא וְתִדְמַל מֵאַלְהֵיךָ וְיַחֲי

רש"י

אבן עזרא

המשפט אחר (לח): לך ומטה ידו. פגזרת לא ימוט (תה' קיב ו) והפ"ם שרש (לס) וכמוהו אם אמרתי מטה רגלי (שם צד יח) (ק) : אחיך. ישראל : עמך. שאתה חייב לנמצא עמך שאתה רואה (קא) : גר ותושב. ואם הוא מארצך, או גר ותושב (קכ) [טו] : וחי. כמו יחיה (קג) : והחזקת בו. הפך ומטה ידו שלא יפול (קד) : לו נשך ותרבית. פפורש בדבריו הקבלה (קה), תי"ו תרבית נוסף כמו תרמית, והוא פגזרת רב (קו) רק הוא מהפעלים שלמ"ד שלהם נח נעלם (קז) כמו תכלית שנאה (תה' קלט כב) (קח) ואח"כ פי' הנשך והתרבית (קט), גם פ"ם טרבית נוסף, כמו פ"ם ואבן משכית (למטה חופס בו ומעמידו נפל לארץ ה' אין מעמידין אותו סט) : גר ותושב. אף אם הוא גר או חושב סט) ואיזו תושב כל שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה כוכבים ואוכל נבלות ע) (ע) : (לו) נשך ותרבית. חד שווינהו רבנן ולעבוד עליו בשני לאוין עא) עא) : ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעלמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אללו הולך לומר ויראת מאלהיך או החולה

אלא ערים לשבת ומגרסיהם סח) לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות כדי שלא יופקע נחלתם מהם : (לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר גזבר סו) שאם הקדים בן לוי את שדהו ולא גאלה זמכרה גזבר אינה יולאה לכהנים בזבל כמו שנאמר בישראל ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד סו) אצל בן לוי גואל לעולם סח) : (לה) והחזקת בו. אל תגיחהו שיכד ויפול ויהא קשה להקימו אלא חזקה משעת מוטת היד. למה זה דומה למשאו שפל החמור עודהו על החמור אחד חופס בו ומעמידו נפל לארץ ה' אין מעמידין אותו סט) : גר ותושב. אף אם הוא גר או חושב סט) ואיזו תושב כל שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה כוכבים ואוכל נבלות ע) (ע) : (לו) נשך ותרבית. חד שווינהו רבנן ולעבוד עליו בשני לאוין עא) עא) : ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעלמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אללו הולך לומר ויראת מאלהיך או החולה יהל אור

קרני אור

כנסה כחטבור לו (פי' למוכר) : [טו] פיין יכל אור, וכן ת"ל דיר ותותב ויחי עמך, וכג"ל ברמב"ן בת"א ידור ויתותב ויחי עמך וכ"ה במרגום יב"ע ידור ויתותב ויחי עמך, וכ"ה בגי' נדמס סביומעס, ויתפרנס עמך, יא"ר, ועיין חושב גר שכתב ש"ס בגי' בדפוס לסבונס ואנורשא וכעיר שם החכם הוס, כי פעמי הכתוב הם לכאורה זרים מאוד כי כל האמת תחת ומטה יח עמך, וכ"ה ראוי שיבוא תחת וסחוקת בו, אם הם

כלום : (נח) שיש להם גאולה כשדות : (נט) ושרשו "מוט" : (ק) ההון חומך כח אדם, ובמסכנות תמוט ידו וכחו : (קא) ולתה יודע ממנו : (קב) וכן הוא דעת חז"ל שחלקו הכתוב לשתי מלות, האחת לישראל, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, והשנית על הגר, גר ותושב וחי עמך : (קג) ואינו פעל עבר, וכן ת"א ויחי עמך : (קד) כי באיזה אופן שתחזק בו תעזור לו לבל יפול : (קה) פיין (כ"מ ס', ז', ב"ק קי"ב, א', ספרא) ופיין רמב"ן : (קו) ושרשו רבה : (קז) פי' שרשו רבה, וה"א נעלמת : (קח) ושרשו כלה : (קט) כפ' ל"ו שנהלואת כסף יפול

מנחת יהודה

חקונה אותה יוצאה ביובל : סח) והמגרש הם אלפים אמה לכל רוח : סט) ר"ל גר צדק או גר תושב אתה ראוי להחיותו בכך, והנה בת"א שהיה לפני הרמב"ן ידור ויתותב ויחי עמך, עיין במיני תרגומא, ובלחם ושטלה, מה שהאריכו לבאר בזה ועיין קרני אור הערה פ"ו : ע) ובספרא, גר זה גר צדק, תושב זה גר אוכל נבלות, וכחב הכוה"ק, ורש"י שפי' שמקבל עליו שלא לעבוד עבד"ם היא דעת ר"ם ולית הילכתא כוותי' : עא) אצל הלוח נקרא נשך, כי הריבית

מקורי רש"י סו) ספרא ילקוט שס : סו) למטס כ"ו, ז' : פח) ספרא : סט) ספרא ילקוט שס פס"ז : ע) ספרא : עא) ספרא היה הגי' ידור ויתותב ויחי עמך וכ"ה בת"א, וכיאר הרמב"ן וכתב, ואונקלוס עשה גר ותושב וחי עמך הכל סן הסצוח ידור ויתותב ויחי עמך, עיין במיני תרגומא, ובלחם ושטלה, מה שהאריכו לבאר בזה ועיין קרני אור הערה פ"ו : ע) ובספרא, גר זה גר צדק, תושב זה גר אוכל נבלות, וכחב הכוה"ק, ורש"י שפי' שמקבל עליו שלא לעבוד עבד"ם היא דעת ר"ם ולית הילכתא כוותי' : עא) אצל הלוח נקרא נשך, כי הריבית

יעבד עמך: מא ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אר משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב: מב כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד: מג לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך: מד ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם

יפלה עמך: מא ויפוק מעמך הוא ובנוהי עמיה ויתוב לזרעיתיה ולא חסנת אבהתוהי יתוב: מב ארי עבדי אינון די אפקות יתהון מארעא דמצרים לא יזדבנון זבון עבדין: מג לא תפלה ביה בקשיו ותדחל מאלהיך: מד ועבדך ואמתך די יהון לך מן עממיא די בסחרניכון סנהון תקנון עבדין

אבן עזרא

בביד (קיד): מא הוא ובניו עמו. זה שהעתיקו חכמים ועבדו לעולם (שמות כא ו) (קטו): מב ושעם כי עבדי הם. (קטו) כי אני קניתיים מבית עבדים (קיו): מג תרדה בו. כשעם ממשלה (קיס): בפרך. כדברי המתרגם ארמית (קיס): מד מאת הגוים אשר סביבותיכם. כעסון ומואב ואדום וארם (קכ): לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח (עט) (מד): (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לזורך כדי לענותו אל תאמר לו החס לי את הכוס הזה והוא אינו לריך עדור תחת הגפן עד שאבוא (פ) שמה תאמר אין מכיר בדבר אם לזורך אם לאו ואומר איני לו שהוא לזורך הרי הדבר הזה מסור ללב לכך נאמר ויראת פו): (מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. אמת במה אשתמש בעבדי איני מושל בעובדי כוכבים איני נוהל פו) שהרי הזהרתי לא תחיה כל נשמה פח) אלא מי ישמשני: מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים אשר סביבותיכם. ולא שבתוך גבול ארלכס פט)

רשי

סניס היוכל מוליוו עד): (מח) הוא ובניו עמו. אר"ש אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו עה) פ): ואל אחוזת אבותיו. אל כבוד אבותיו עו) ואין לזלזלו בכך פא): אחוזת. חזקת עו) פב): (מב) כי עבדי הם. שטרי קודם עח) פג): לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח עט) (מד): (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לזורך כדי לענותו אל תאמר לו החס לי את הכוס הזה והוא אינו לריך עדור תחת הגפן עד שאבוא פ) פה) שמה תאמר אין מכיר בדבר אם לזורך אם לאו ואומר איני לו שהוא לזורך הרי הדבר הזה מסור ללב לכך נאמר ויראת פו): (מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. אמת במה אשתמש בעבדי איני מושל בעובדי כוכבים איני נוהל פו) שהרי הזהרתי לא תחיה כל נשמה פח) אלא מי ישמשני: מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים אשר סביבותיכם. ולא שבתוך גבול ארלכס פט)

קרני אור

כאחנח בעמך, וכחזקת בו גר ותושב וסי עמך כולו הצוי, ומלות גר ותושב, ענינו, יחיה גר יחיה תושב כלומר יגור וישב, ע"כ נאו בדרגה חביר בהפסקה פחותה ממלת וסי, כי עמך כבסוף הפסוק מוסב על שלשתן, יגור עמך, ישב עמך ויחיה עמך וכו':

כאחנח בעמך, וכחזקת בו גר ותושב וסי עמך כולו הצוי, ומלות גר ותושב, ענינו, יחיה גר יחיה תושב כלומר יגור וישב, ע"כ נאו בדרגה חביר בהפסקה פחותה ממלת וסי, כי עמך כבסוף הפסוק מוסב על שלשתן, יגור עמך, ישב עמך ויחיה עמך וכו':

מנחת יהודה

עד) עיין קדושין ס"ו א', מכאן לעבד עברי שקונה עצמו בייבול: פה) והיה זה כן לפי שהוא חייב לזון את בניו, וכש"כ שחייב במזונות אשתו (רלב"ג): עו) היא דעת ר"ם (מכות י"ג א') ואין כן הלכה (הכוה"ק): עז) ושב אל משפחתו לחזקה שהיה בה (רלב"ג): עח) וקנוי הוא לי קודם לך: עט) כששפט העבדים הנסכרים וכו' בילקוט "הלקח" ובספרא הנוסח "הפקח" ובספרי ואתחנן, הנוסח "הסכר": פ) כי אין ראוי שיצנה לעבדו העברי לעשות מלאכה

יהל אור

וציוה לך גאולה חתנו לארץ: (קיד) וכ"ה (ספרא) בין מוכר עלמו ובין מכרוהו בי"ד לא ימכר רק לישראל, ועיין פי' הח' ז"ל (שמות כא ז) שטי' כי תקנה מיד בי"ד, ומ"ש כאן וכי ימוך ונמכר לך במוכר עלמו ושינה כאן: (קטו) פי' כאן כתוב עד

סנת היוכל יעבד עמך, ובפ' שאח"ז יאמר ויאל מעמך הוא ובניו עמו, זהו שאז"ל ועבדו לעולם לעולמו של יובל: (קטו) הלא כולם עבדי השם: (קיו) בהוציאי אותם מא"מ נעשו אללי יותר עבדים: (קיא) ורנה"ו השיג עליו בזה ועיין המעמר שהלדיק את הח' ז"ל: (קיט) שחרגס בקשו, פי' במלאכה שמשכרת את הגוף: (קכ) וכן פי' הרדי"א מעמון ומואב וארם ופלשהים שאינם בכלל לא תחיה כל נשמה, והם בכלל והיה אם שלום מערך

מקורי רשי

פס פס"ז: פ) ספרא מכלתא משפטיו קדושין כ"ב א' ילקוט שם ס' וזכור: פא) ספרא מכות י"ג א' ילקוט תרפ"ז ס' וזכור: פב) ספרא ס' וזכור: פג) ספרא פס"ז ילקוט שם ס' וזכור: פד) ספרא ספרי ואתחנן פס"ז ילקוט שם ס' וזכור: פה) ספרא, פס"ז, ילקוט תרס"ז, ס' וזכור: פו) ספרא פס"ז ילקוט שם ס' וזכור: פז) ספרא פס"ז ילקוט שם ס' וזכור: פח) דברי' כ' : פט) עיין קדושין

תִּקְנוּ עֲבָד וְאִמָּה : מַה וְגַם מִבְּנֵי
הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם
תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתֶּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם
אֲשֶׁר הוֹקִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם
לְאֶחָזָה : מו וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם
לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אֶחָזָה
לְעַמְּךָ בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֶחֱיֶיכֶם בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֶחָיו לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ
בְּפֶרֶךְ : ס שְׁבִיעִי מִזֶּה וְכִי תֵשִׁיג יָד גֵּר

אבן עזרא

מה וגם מבני התושבים. הדורים בארץ כנען
שהיא ארצכם, והם מהגוים הנזכרים (קכא)
או מצרים וכל עם חוץ משבעת הגוים, כי
הכתוב הזהיר עליהם לא תחיה כל נשמה
(דבר' כ טז) והנה אסור אפילו להאכילם,
ויתכן שחז"ל אמרו עבד כנעני על הגר הגר
בארץ כנען, ואיננו כנעני ביחוסו, או הם
ידעו להוציא זה הדבר לאסתו (קכב) כי
דעתנו נקלה כנגד דעתם: מו והתנחלתם.
מבנין התפעל, וכמוהו והתאוויתם לכם (במד'
לד י) (קכג): לעולם בהם תעבודו.
מותריש (קכד) רק' כאשר מצאנו חז"ל שאמרו
כי הוא מצוה קבלנוה (קכה): ושעם ובאחיכם
בני ישראל. שתעשה הפרש בין אחיך ובין
הנכרי (קכו): מז או לעקר. כמו שרש,
הותב פו) וסופו מוכיח ונמוכר לגר תושב צב):

רש"י

שהרי זהם אמרתי לא תחיה כל נשמה:
(מה) וגם מבני התושבים. שנאו מסביבותיכם
לישא נשים זאללכם וילדו להם פא) הבן
הולך אחר האב פג) ואינו זכלל לא תחיה
אלא אתה מותר לקנותו זעבד צ): מהם
תקנו. אותם תקנו פג) צא): (מו) והתנחלתם
אותם לבניכם. החזיקו זהם לנחלה ללורך
זניכס אחריכס ולא יחכן לפרס הנחילוס
לזניכס שא"כ היה לו לכתוב והנחלתם אותם
לזניכס פד): והתנחלתם. כמו והתחזקתם פה):
איש באחיו. להביא נשיא זעמיו ומלך
זמשרתיו שלא לרדות זפרך): (מו) יד גר
ותושב. גר והוא תושב זתרגומו ערל
: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם

אור

ואונקלוס ויז"ע תרגמו ותהכטון יתהון, עיין מנחת
יהודה אות פ"ד: (קכד) וכ"ה דעת ר' ישמעאל (פוטס ג
א) שהוא רשות: (קכה) וכדעת ר"ע (פוטס טס) שהוא
חובה, ופי' שאין לו רשות לשחררו, וכן חז"ל (גיטין
לה ז) כל המשחרר עבדו עובר זעשה שגאמר לעולם
זהם תעבדו: (קכו) שיהיה נגאל זשני עבדו

מקורי רש"י

ס"ז ב': צ). עיין קדושין טס, ילקוט תרס"ז, ס' וזכור:
צא) ספרא: צב) ספרא קדושין כ' ח' ז"מ ע"ח ח' פרכין
ל', ז' ז"ק קי"ג ז' פס"ז ילקוט טס:

ומלת אותם כמו בהם
אל תמרו ואל תמרו (יהושע כ"ב י"ט) שפי' כמו זכנו אל תמרו, והלס"ר של
לזניכס מעמו לצורך בניכם, דוגמת פתי אעשה גם אנכי לזניכס (ברא' ל', ל') שפעמו לצורך ביתי (רוו"ה)
אמנם אונקלוס וירכ"ע תרגמו ותהכטון יתהון פי' התחפעל
כ') שהוא לראב"ע יוצא (הכות"ק): פס) והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (במד' י"ג כ') שהוא עומד: פו) כ'
היה

ופתהה לך והיה לך למס ועבדך (דבר' כ יא) מהם
תקנו עבד ולאמה: (קכא) עיין רש"י ז"ל: (קכב) עיין
(ספרא, יזמות עח ז, קדושין סז ז): (קכג) פעולות
ההתנחלות והגבלה חוזרת לעולם שהם ינהילו את
העבדים לזניהם, ויגבלו את הארץ להם לנחלה, וזה
נקרא התפעל חוזר, שחוזר הוא עמו להיות פועל,
מנחת יהודה

מלאכה והוא בלתי צריך כדי שלא ישב בסל: פא) אחד מן
שאר האומות שנא על הכנענית וילדה ממנו בן מותר אזה
לקנותו עבד: פב) כי האבות הם המולידים: פג) וסחם פי'
אותם: פד) זעבור שמדרך לשון התפעל להסב מעשה
הפעולה אל עצמו לא אל זולתו, לכך תוצרך לפרש
דוגמת, אך בה' אל תמרו ואל תמרו אל תמרו, והלס"ר של
לזניכס מעמו לצורך בניכם, דוגמת פתי אעשה גם אנכי לזניכס (ברא' ל', ל') שפעמו לצורך ביתי (רוו"ה)
אמנם אונקלוס וירכ"ע תרגמו ותהכטון יתהון פי' התחפעל
כ') שהוא לראב"ע יוצא (הכות"ק): פס) והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (במד' י"ג כ') שהוא עומד: פו) כ'
היה

וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמִן אַחֶיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַר
 לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת
 גֵּר: מִה אַחֲרֵי נִמְכַר גֵּאֲהָתָה יְהִי לְךָ
 אֶחָד מֵאֲחָיו יְגָאֲלֶנּוּ: מִט אוֹ-דָדוֹ אוֹ
 בֶן-דָּדוֹ יְגָאֲלֶנּוּ אוֹ-מִשָּׂאֵר בְּשָׂרוֹ
 מִמִּשְׁפַּחַתוֹ יְגָאֲלֶנּוּ אוֹ-הַשִּׁיגָה יָדוֹ
 וְנִגְאָל: וְחָשַׁב עִם-קְנָהוֹ מִשְׁנַת
 הַמִּכְרֹו לֹו עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְהָיָה
 כַּסֶּף מִמְכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי

אֶחָד עִמָּיָה וַיִּזְדַּבֵּן לְעֵרֶךְ
 תוֹתֵב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמָי
 מִזְרַעִית גֵּיזְרָא: מִט בְּתֵר
 דִּיזְדַּבֵּן פּוֹרְקָנָא תְהִי לִיָּה
 חַד מֵאַחֵוֹהִי יִפְרָקִינִיָּה:
 מִט אוֹ אַחְבּוּהִי אוֹ בֵר
 אַחְבּוּהִי יִפְרָקִינִיָּה אוֹ
 מִקְרִיב בְּשָׂרִיָּה
 מִזְרַעִיתִיָּה יִפְרָקִינִיָּה אוֹ
 דִּתְדַבֵּיק יְדִיָּה וַיִּתְפָּרִיק:
 וַיִּחְשַׁב עִם זַבְנִיָּה מִשְׁתָּא
 דִּאֲזַדְבֵּן לִיָּה עַד שְׁתָּא
 דִּיבִלָּא וְיִהִי כַסֶּף זְבִינּוּהִי
 בְּמִנְיָן שָׁנִיָּא כִּיּוֹמֵי אֲנִירָא

אבן עזרא

והטעם ישב לדת ישראל (קכו) והוא ממשפחת
 גר ואין ריע לו, רק הוא כמו מלת ושרשך
 (גה' נכ ז) הפך (קכה) ובן זאת מוסיחם תעקר
 (יהושע יא ז) (קכט): מִט אוֹ השיגה ידו.
 שמצא אבידה או ירש מסוּן מת ממשפחתו,
 והזכיר בתחלה האח והמשפחה (קל) כי הוא
 הדבר הנמצא ברוב: גֵּ קנאו, בה"א ובלא
 ה"א שוה: המכרו, שם הפעל מבנין נפעל,
 והשנים שיעמוד עמו כוסי שכיר יהיה (קלא):

רש"י

לו שיעשיר דבוקו עמך פו) (צג): ומך אחיך
 עמו. מי גרם לו סימוך דבוקו עמו ע"י
 שלמד ממעשיו (צד): משפחת גר. זה הוא
 עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר זה הנמכר
 לעבודת כוכבים עלמה להיות לה שמש פח) (צה)
 ולא לאלהות אלא לחטוב עלים ולשחוב
 מים (צו): (מח) גאולה תהיה לו. מיד
 אל הניחהו שיטמע פט) (צז) עד שנת היוכל
 שהרי כל עלמו לא קנאו אלא לעבדו עד היוכל
 וילא בשנת היוכל צח) ובעובד כוכבים שת"י הכתוב מדבר צט) ואעפ"כ לא תבא עליו
 בעקיפין ז) מפני חילול השם אלא כשבא ליגאל ידקדק בהשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו
 העובד כוכבים מן דמיו אם היה כ' שנה משנמכר עד היוכל וקנאו בכ' מניס נמלא שקנה העובד
 כוכבים עבודת שנה במנה ואם שהה זה אללו ה' שנים ובא ליגאל ינכה לו ה' מניס ויתן לו
 העבד ט"ו מניס וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים: (ג) כימי שכיר יהיה עמו. חשבון

יהל אור

ושרשך הפך, ופי', שכלן פי' ששכ אל השרש, אבל
 מלת ושרשך הפך מזה שיסיר ממנו שרשו: (קכט) ופי'
 תסיר העיקר: (קל) כי הקרוב קרוב קודם:
 (קלא) עיין רש"י:

מנחת יהודה

היה הגי' בה"א שלפני רש"י, "ערל תותב" בלא וי"ו,
 כאילו אמר גר שהוא תושב, דהיינו ערל שקיבל עליו
 ו' מצות, שהוא הנקרא גר תושב בכל מקום, אבל
 באונקלוס שלפנינו בכל הדפוסים הנוסח, דייר ותותב"
 בוי"ו, וא"כ תרי מילי נינהו, וכ"ה (ספרא) ונמכר לנה
 קדושין כ' פע"א, ערכין ל', ב' ולא לגר צדק אלא לגר
 פי' תושב גר שהוא תושב, פשוטו דקרא הוא בפרש, אבל הכא דרשינן יתירא דקרא, דאל"כ הל"ל להושב לחור, גר
 ל"ל, וכן פי' הסהר"ם שם, וכתב, ששם דדריש לגר בפני עצמו ונמ תושב בפני עצמו: (ז) ותשיג ידו: פה) וכן תרגם
 יוב"ע: (סס) פי' שיתערב וישקע, כי שם סמע נדרף עם דמע ומבע, ופי' שקוע וכן סבעו בארץ שעריה (איכה ב' ס')
 סתורגם, סמעו בארעא תרעהא: (ל) עיין רש"י (ב"ק קי"ג סע"א) שפי' בעלילות, ועיין (ערוך השלם), שפי'
 בערמוניות

ושיגא בשש וביוכל: (קכו) שנקר מעיקר זשרש מולדתו
 והתייהד: (קכה) ששם פי' עקירת השרש, וכתב
 הצ"ח כד היא הנוסחה בכל הספרים, וג"ל שהוא
 ט"ס, וכל"ל, ואין ריע לו רק הוא כמו שרש, ומלת

מקורי רש"י

צג) ספרא ילקוט תרס"ז פס"ו: צד) ספרא ילקוט סס פס"ו:
 צה) ערכין ל', ז ילקוט סס: צו) קדושין כ', ב' ב"מ
 ע"א ח' ילקוט סס פס"ו: צז) ספרא ילקוט תרס"ח: צח) פי'
 כ"ד: צט) ספרא, קדושין ט"ז ח', ז"ק קי"ג ב', פס"ו
 זה גר צדק, תושב זה גר אוכל נכילות, ובנ' (כ"מ ע"א א'
 חושב, וע"ז כתב הרש"ל בפ"י לב"מ ע"א א', נ"ב, פי' תושב לחור הוא דורש, וגר לחור דורש לגר צדק, ואף שרש"י
 פי' בחומש גר שהוא תושב, פשוטו דקרא הוא בפרש, אבל הכא דרשינן יתירא דקרא, דאל"כ הל"ל להושב לחור, גר
 ל"ל, וכן פי' הסהר"ם שם, וכתב, ששם דדריש לגר בפני עצמו ונמ תושב בפני עצמו: (ז) ותשיג ידו: פה) וכן תרגם
 יוב"ע: (סס) פי' שיתערב וישקע, כי שם סמע נדרף עם דמע ומבע, ופי' שקוע וכן סבעו בארץ שעריה (איכה ב' ס')
 סתורגם, סמעו בארעא תרעהא: (ל) עיין רש"י (ב"ק קי"ג סע"א) שפי' בעלילות, ועיין (ערוך השלם), שפי'
 בערמוניות

שְׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם-עוֹד רַבּוֹת
 בְּשָׁנִים קָפִיחַן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף
 מִקְנָתוֹ: נב וְאִם-מֵעַט נִשְׁאַר בְּשָׁנִים
 עַד-שְׁנַת הַיָּבֵל וְחָשְׁבִילוֹ כְּפִי שָׁנָיו
 יָשִׁיב אֶת-גְּאֻלָּתוֹ: נג כְּשִׂכֵּר שָׁנָה
 בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא-יֵרְדֵנוּ בְּפֶרֶךְ
 לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם-לֹא יִגָּאֵל בְּאֻלָּה
 וַיֵּצֵא בְּשְׁנַת הַיָּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:
 מפפיר נה כִּי-לִי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים
 עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אוֹתָם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יְהִי עִמִּיהֶם: נא אִם עוֹד
 סְגִיאוֹת בְּשָׁנָיָא לְפוֹמָהֶן
 יְתִיב פּוֹרְקָנִיה מִכֶּסֶף
 זְכִינוּהִי: נב וְאִם זְעִיר
 אֲשֶׁתְּאֵר בְּשָׁנָיָא עַד שְׁתָּא
 דִּי זְבִילָא וַיְחָשְׁבִילוֹ לִיה כְּפּוֹם
 שְׁנוּהִי יְתִיבִית פּוֹרְקָנִיה:
 נג כְּפִיחַן שָׁנָא בְּשָׁנָא יְהִי
 עִמִּיה לֹא יִפְלַח בִּיה
 בְּקִשְׁיוֹ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם לֹא
 יִתְפָּרַק בְּאֵלִין וַיִּפּוֹק
 בְּשֶׁתְּאֵר דִּי זְבִילָא הוּא
 וּבְנוֹהִי עִמִּיה: נה אֲרִי
 דִּיִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִין
 עֲבָדֵי אִינוּן דִּי אֲפֻקִית
 יִתְהוֹן מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

אבן עזרא

רש"י

נא וי"ו אם עוד רבות בשנים, ואם מעט
 נשאר בשנים. כפ"א רפה בלשון ישמעאל (קלכ),
 והטעם בין היות השנים הנשארות רבות או
 מועטות: לפיהן ישוב גאולתו. על כסף מקנתו
 בן יחשב לו: נג כשכיר שנה. להוסיף (קלג):
 לא ירדנו בפרך לעיניך. לא נעזוב הגר
 לרדות בו בפרך (קלד): נד ואם לא יגאל
 באלה. בשנים הנשארות ליובל (קלה) וי"א
 על ידי אלה הנזכרים (קלו): נה כי לי בני
 ישראל. טעם שתודיעו בן הגר הקונה העבד
 אני ה' אלהיכם. כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלה (נד קג):

המגיע לכל שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו
 כל שנה במנה וינכה לו: (נח) אם עוד
 רבות בשנים. עד היוכל: לפיהן. הכל כמו
 שפירשתי (ק): (נג) לא ירדנו בפרך
 לעיניך. כלומר ואתה רואה נח (קא):
 (נד) (הוא ובניו עמו. הגוי חייב במאנות
 בניו) נב: ואם לא יגאל באלה. באלה
 הוא נגאל ואינו נגאל בשש (קב): (נה) כי
 לי בני ישראל עבדים. שמרי קודם:
 כאלו משעבדן מלמעלה (נד קג):

יהל אור

(קלכ) י"מ שנספרו של הח' ז"ל היה כתוב, ואם עוד
 זוי"ו ע"כ יאמר שהוא כפ"א רפה בל"י, ורו"ה
 יחישס מכה המס"ג והרמ"ה והמערכת בערך אס,
 והרה"ה מ' דוד שיפמאן (מאסף שנת תרסז) כתב
 שהמנחת שי הביא ג"כ נוסחת הראש"ע זוי"ו, ואם
 עוד" וטעות הוא, כי לא נמלה במנחת שי על פ' נ"ח,

כ"א על פסוק נ"ב, ואם מעט" וזה זוי"ו כנכתוב:
 (קלג) יתרו הלך כבר אמר (פ') כימי שכיר יהיה
 עמו: (קלד) הזהירחנו התורה שלא נניח הגר לרדות
 בעבד עברי בפרך: (קלה) ובטור עה"ת הגי', בשנים
 הנזכרות": (קלו) הם הנזכרים למעלה דודו או בן דודו
 או משאר בשרו:

מנחת יהודה

מקורי רש"י

בערסומיות: לא) יפרש לעיניך שאין אתה מצווה אלא
 לעיניך, פ"י שלא יבגס לביתו לידע סה הוא עושה וכן
 תיוב"ע: נכ) הגוי שנשכר לו חייב בסוגנות בניו:
 נג) אלא עד היוכל וביוכל יצא: נד) וברש"י כ"י שבידי
 כתוב כאלו משעבד מלמעלה (שד"ל) ובספרא, שכל המשתעבד רהם למטה מעלין עליו כאלו משעבד למעלה, ופ"י
 ה"א שבא הכתוב לומר שאחר שהוא אלהינו, המשעבד אותו כ"י משעבד בו ית':

ילקוט תרס"ח: ק) עיין ספרא קדושין כ', ז': קא) ספרא
 פס"ז ס' וזהויר: קב) עיין קדושין ט"ו ז' ילקוט
 תרס"ט: קג) ספרא ילקוט טס:
 ופ"י
 ה"א שבא הכתוב לומר שאחר שהוא אלהינו, המשעבד אותו כ"י משעבד בו ית':

ויהיה

כּו א לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל
 וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיִמוּ לָכֶם וְאֲבָן
 מִשְׁכֵּית לֹא תִתְּנוּ בָאֲרָצְכֶם
 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתוֹתֵי תִשְׁמְרוּ

אָנָּה יי אֱלֹהֵינוּ: א לֹא
 תַעֲבֹדוּן לָכוֹן טַעֲוֹן וְצִלָּם
 וְקָמָא לֹא תִקְיִמוּן לָכוֹן
 וְאֲבָן סְגִידָא לֹא תִתְּנוּן
 בָּאֲרָעֵכוֹן לְמַסְגַּד עֲלֶיהָ
 אֲרִי אָנָּה יי אֱלֹהֵינוּ:
 ב ית יומי שְׁבִיָּא דִּילִי

אבן עזרא

רש"י

הישראלי (קלו): א לא תעשו לכם אלילים.
 בעבור שנמכר לנוי (ב) הזהיר על עבודת
 כוכבים שלא ישמש אדוניו בפסל, ולא יעבוד
 אדוניו בשבת ובוזה יקנהו הנכרי (ג) [א]:
 ב ומקדשי תיראו. שיבא למקדש שלש
 רגלים, ויתכן להיות טעם לא תעשו לכם
 אלילים, בעבור שאמר עבדי הם, ואחר שהם
 עבדי יעבדו אותי לבדי ולא אחרים: ופסל.
 ידוע (ג): ומצבה. לפסל: משכית. שם (ד)
 כמו מרבית (ה) וטעמו אבן מצויירה, מנורת
 עברו משכיות לבב (תהי' ענ ז) שכיות
 החמדה (ישעי' ב טז) (ו) [ב]: לא תתנו
 בארצכם. זה משפט עכו"ם במרקולים (ז) [ג]:
 כי אני ה' אלהיכם. לי תשתחוו, ובתרגום
 ירושלמי כן (ח): את שבתותי תשמרו.

(א) לא תעשו לכם אלילים. כנגד זה הנמכר
 לעובד כוכבים שלא יאמר הואיל ורבי מגלה
 עריות אף אני כמותו הואיל ורבי עובד
 עבודת כוכבים אף אני כמותו הואיל ורבי
 מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו
 מקראות הללו (א) ואף הפרשיות הללו
 נאמרו על הסדר (ב) בתחלה הזהיר על
 השביעית ואם חמד ממון ונחמד על השביעית
 סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי
 תמכרו ממכר (מה כתיב ביה או קנה מיד
 וגו' דבר הנקנה מיד ליד) לא חזר בו סוף
 מוכר - אחוזתו לא חזר בו סוף מוכר את
 ביתו לא חזר בו סוף לזה ברבית כל אלו
 האחרונות קשות מן הראשונות לא חזר בו סוף
 לישראל אלא אפילו לעובד כוכבים (ג):
 כפי ד' שמכסין הקרקע ברלפת אבנים (ה):
 שהשתחאה בפישוט ידיים ורגלים (ו) הוא
 ואסרה תורה לעשות כן חק מן המקדש (ז):

קרני אור

יהל אור

[א] וכן פי' הרד"א, כי בלי ספק הישראלי הנמכר לגוי
 או לעקר ע"מ כן היתה מכירתו לעשות את כל
 התועבות האלה, ולזה אמר ג"כ את שבתותי תשמרו
 ואת מקדשי תיראו: [ב] וכן פי' הרשב"ם, משכית מן
 שכה, כמו מרבית מן רבה, ואינו מוצא לו סבר, כ"ל
 עברו עברו משכיות לבב, לשון ראיות לבבו, אף כאלן
 חכן רוחה שיש לו בה כלמים וציורים להסתכל בקן,
 וכן פי' הרד"ק בשרש שכה, שהוא מענין ציור מלשון
 הבטה שסדבר המצוייר יביט בו האדם: [ג] עיין (סנהד'
 ס' רע"ב, ע"ז מט ב) והוא שם אליל ממונה על עבדי
 דרכים, וכו' מקימים פסל זה בפרשת דרכים עשוי מאבן,
 ובידו נטויה סיה מורה הדרך אשר ילכו בה, וגם סיו
 מקימים אבן אחת על שתי אחרות בפרקי הדרך, והאורחים
 בעברם לכבוד האליל משליכים שם אבן (ר"ב מוסיף):

(קלו) יתרון הלא כבר אמר (פ' מצ) כי עבדי הם
 אשר הוצאתי אותם מא"מ, וחזר פה, והטעם שיודיעו
 להקונה שט"מ כן הוא קונה אותו:
 (א) ואם כי כבר הזהיר על השבת ועל העכו"ם
 הזהיר שנית: (ב) ע"מ כן יקנהו:
 (ג) והוא שט"ז לכל חומר עשוי על איזה גזרה שיהיה:
 (ד) ושרשו שכה: (ה) ושרשו רבה, ונתוסף על
 השרש מ"ם ותו"ו לעשותו שם דבר: (ו) ופי' הח'
 ז"ל שם בתהלים, כטעם ואבן משכית מצויירה, וכן
 פי' בישעי' שם כמו ואבן משכית: (ז) והוא שם אליל
 שעבודתו ברנימת והשלכת אבנים: (ח) לא נמצא בתרגום
 ירושלמי שלנו ולא בתרגום יוב"ע:

מקורי רש"י

אגדה: ד' שמות ל"ג כ"ב: ה) עיין רש"י במד' ל"ג כ"ב:
 ו) מגילה כ"ב ב', ועיי"ש ברש"י ד"ה לא אסרה
 תורה, ספרא: ז) ספרא:

(א) ספרא ילקוט תרס"ט: ב) ספרא עיין קדושין כ' א'
 פרכין ל', ב' סוכה מ', ב' תוספתא ערכין פ"ה:
 ג) סוכה שם תנאומא א', א' תנאומא ב' ב' מדרש

וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה: פ פ פ

תִּמְרוֹן וּלְבֵית מִקְדָּשֵׁי
תִּהְיוּ דְחָלִין אֲנֵי: פ פ פ

כ"ז פסוקים. חטי"ל. לחו"ה סימן:

אבן עזרא

רש"י

(ב) אני ה'. נאמר לשלם שכר ח):
חסלת פרשת בהר

שנות השמיטה (ט): ומקדשי תיראו. שנת
היובל (י) כי כן כתוב קדש תהיה לכם (למעלה
כה יב) (יא) ולפי דעתי שהזכיר את שבתותי
מטעם ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני
בעבור שהזכיר להשתחוות עליה, והטעם שתבואו בכל שבת להשתחוות לפני ולא על אבן
משכית (יג) רק מקדשי, והנה הזכיר היום הנבחר (יד) כי הוא נבחר לעבודת השם
כאשר פירשתי (טו) וגם הזכיר המקום הנבחר: ומטעם אני ה'. ששבתתי מכל מלאכה בשבת.
וכבודי דר במקדש, על כן הזכיר מלת תיראו (טז): חסלת פרשת בהר

יהל אור

(ט) שהם רבים ע"כ אמר כל"ר: (י) ע"כ אמר כל"י: משתחויים ליראתם: (יד) יוס השבת: (טו) עיין
(יא) כי כן כתיב יובל היא קדש תהיה לכם: (יב) כ"ה ברא' ב' ג': (טו) שאין הכוונה שייראו מהמקדש, אלא
בד"ק וכבא"י וככל הספרים, והעזרה להבין ישבג כל שייראו מהשם, ושישמרו השבת כמו הש"י ששבת
הספרים כדרכו, וכתב של"ל ולכן: (יג) וכתב הרלב"ג מנהג עובדי ע"ז היה להניח אבן לפני ע"ז ושם
מכל מלאכה:
חסלת פרשת בהר

מקורי רש"י

(ח) ספרא, ילקוט תרס"ט, פס"ז:

ג אִם בְּחֻקֹתַי תֵּלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתַי
תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם:
ד וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי
הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו:

ג אם בקימי תהכון וית
פקודי תמרון
ותעבדון יתהון: ד ואתן
מטריכון בעידנהון ויתתן
ארעא ית עדלפתה ואיזן

אבן עזרא

רש"י

ג אם בחקותי. תשמרו ועשיתם, מצוה
ללמד וללמד ולעשות (ה): ד ויזו
ונתתי. כו"ז והארץ היתה תהו ובהו (ברא'
א ב) (ב) ולעולם כאשר המלה מלדע עם
זיזו הטעם הוא לעתיד ואם מלעיל עבר (ג)
חזן סמתי מעט (ד): יבולה. מן כי בול
הרים ישאו לו (איוב ס ב) (ה) ולא נדע
אם היו"ד שרש או אינו שרש בסלת
לעשותם: (ד) בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם ללכת (ד) כגון (בלילי רביעית ז).

יהל אור

(ה) הכתוב יאמר תלכו, תשמרו ועשיתם, ויפרשם
שמורה ללמוד וללמד ולעשות: (ב) ופי'
הח' ז"ל שם כפ"א רפה כל"י פי' שאינו משמש כלום:

מנחת יהודה

מקורי רש"י

(ה) ויהיה פי' תלכו, שהלכו אחר מדרש חכמים: (ז) כ"ה
(ספרא) עם פי' הרה"ם, ובספרא עם קרבן אהרן הנוסח
(א) ספרא, ילקוט תרע"א, פס"ז ס' והזכיר: (ב) ספרא,
ילקוט שם פס"ז: (ג) דברים ס' א': (ד) ספרא, מענית
כ"ג